

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA

Osvětový program – Přijímání informací a pravidla chování při mimořádné události pro žáky základních škol, formou zážitkové pedagogiky

Diplomová práce

Autor: Bc. David Bošiak

Vedoucí práce: PhDr. Libor Pytel

V Českých Budějovicích 15. srpna 2010

ABSTRACT

The meaning of the thesis is to get digestedly familiarized with basic information from available specialized publications referring to the topic. General issues associated with delimitation of concepts and elementary theories regarding problems with information receiving and behavioural rules during emergency situations were explained.

The survey about pupils' foreknowledge regarding issues associated with emergency situations was implemented by a public inquiry. Its aspiration was to realize present experience and knowledge trends within pupils of the second level of the Elementary School – Ceske Budejovice in regards to emergency situations in the region.

Prohlášení:

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práci. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 15. srpna 2010

.....
Bc. David Bošiak

Poděkování:

Děkuji vedoucímu práce PhDr. Liboru Pytlovi za metodickou a odbornou pomoc a cenné rady při zpracování této diplomové práce.

OBSAH:

ÚVOD	7
1 SOUČASNÝ STAV	9
1.1 Historie ochrany obyvatelstva	9
1.2 Historický vývoj zážitkové pedagogiky	12
1.2.1 Kurt Hahn – zakladatel způsobu výchovy zážitkové pedagogiky	14
1.3 Zážitková pedagogika v současnosti	15
1.3.1 Organizace působící v České republice	16
2 CÍLE A HYPOTÉZY	17
2.1 Cíle práce.....	17
2.2 Předpokládané hypotézy.....	17
3 METODIKA	18
3.1 Metoda pedagogického výzkumu.....	18
3.2 Administrace ankety	18
3.3 Zpracování výsledků – kvalitativní a kvantitativní hlediska.....	18
4 TEORETICKÁ ČÁST	19
4.1 Zabezpečení ochrany obyvatelstva při hrozbě nebo vzniku mimořádné události	
19	
4.1.1 Hrozba a riziko	19
4.1.2 Komunikační vztahy mezi národní, regionální a lokální úrovní v případě	
krizového stavu	23
4.1.3 Integrovaný záchranný systém.....	24
4.1.4 Účastníci zahrnutí do civilní ochrany (veřejné/soukromé).....	25
4.1.5 Fáze krizových jevů a období činnosti orgánů krizového řízení.....	26
4.1.6 Úkoly ochrany obyvatelstva.....	29
4.1.7 Varování a vyrozumění	30
4.1.8 Role HZS na úseku varování a vyrozumění.....	31
4.1.9 Ukrytí	31
4.1.10 Evakuace	32
4.1.11 Prostředky individuální ochrany	34
4.1.12 Krizová intervence	35
4.1.13 Principy krizové intervence.....	36

4.1.14	Oběti	37
4.1.15	Průběh, vyrovnání se s hromadným neštěstím	38
4.2	Vzdělávání žáků formou zážitkové pedagogiky – preventivně výchovná činnost	39
4.2.1	Začlenění tematiky ochrany člověka za mimořádných událostí do vzdělávacích programů škol	39
4.3	Základní pedagogické pojmy	41
4.3.1	Zážitková pedagogika	42
4.3.2	Typy zážitkových programů	42
4.4	Výchova a vzdělávání	49
4.4.1	Edukační realita	49
4.4.2	Edukant a edukátor	50
4.4.3	Edukační prostředí	50
4.4.4	Edukace	52
4.5	Zážitková pedagogika	53
4.5.1	Vymezení pojmu zážitková pedagogika	55
4.5.2	Prožitek a zážitek	55
4.5.3	Zkušenost	56
4.5.4	Příprava a tvorba zážitkového projektu	57
5	PRAKTICKÁ ČÁST	59
5.1	Vytvoření projektu	59
5.2	Znalostní dotazník – interpretace zjištěných dat	60
5.3	Zobecnění výsledků ankety	75
5.4	Nástin projektu	76
5.4.1	Smysl projektu	82
6	DISKUSE	83
6.1	Shrnutí podkladů pro diskusi	83
6.2	Diskuse splněných cílů a hypotéz práce	84
7	ZÁVĚR	86
8	KLÍČOVÁ SLOVA	88

ÚVOD

Současná doba s sebou přináší nejen velký pokrok zahájený průmyslovou revolucí od poloviny 19. století, ale i mnohá omezení, která jsou důsledkem stále většího množství lidí na Zemi. Používání stále složitějších technologií, stále nebezpečnějších materiálů, energií a informací, které člověk ovládá a využívá ve svůj prospěch. Riziko následně spočívá v tom, že tato ohromná kvanta mohou být v nestřeženém okamžiku uvolněna záměrně či neúmyslně a působit nekontrolovatelně destruktivním způsobem. Toto riziko je obsaženo především v antropogenních mimořádných událostech.

Druhá skupina mimořádných událostí vzniká jako důsledek přírodních procesů. Od vzniku Země se jejich účinky projevovaly na zemském povrchu. Tyto projevy sužují člověka od nepaměti. Dané procesy ho donutily naučit se jim vzdorovat – překonávat jejich důsledky, nalézt způsoby, jak se před nimi schovat, jak je zdolávat, jak je monitorovat a poznat jejich průběhy.

Problematika ochrany obyvatel se v současnosti jeví jako problematika širší obecnosti vycházející nejen z přijatých usnesení a koncepcí zaměřených na řešení nejrůznějších civilizačních či válečných konfliktů a střetů. Nevychází pouze z přípravy a prevence připravenosti na řešení politických anebo vojenských konfliktů a rizik, ale zaměřuje se na celou řadu dalších rizik a ohrožení environmentálního a sociálního charakteru. Řada změn v oblasti klimatické, ekonomické, sociální, které stále častěji ohrožují obyvatelstvo, přináší nutnost připravenosti k řešení a prevenci těchto hrozeb nebo katastrof, které se stále častěji stávají součástí každodenního života obyvatel na celém světě. Řešení a předcházení těmto situacím, které mají stále častěji podobu přerušení dodávky elektrické energie, prudké klimatické změny, zemětřesení, požáry, povodně, sopečné erupce, ale i civilizační katastrofy v dopravě, průmyslu, vodních dílech a jaderné energii, ale i teroristické útoky kladou důraz na zkušenost, správné a odborné posouzení a odhad situace, aktivní přístup, okamžitá aktivita.

Ochrana obyvatel jako bezpečnostní strategie je významným prvkem rozvoje společnosti nejen z hlediska zvyšování a společenské prestiže a připravenosti obyvatel na řešení krizových a rizikových situací, ale i přínosem pro hledání nových cest a směrů v oblasti vzdělávání a budování připravené společnosti,

Jako téma diplomové práce jsem zvolil „Přijímání informací a pravidla chování při mimořádné události pro žáky základních škol, formou zážitkové pedagogiky“. Toto téma je v dnešní době velmi aktuální. Středem pozornosti je člověk v kontextu vlivu mimořádných situací. Záměrně jsem si vybral úzký vzorek naší populace, a to žáky II. stupně základních škol, abych zjistil, jaké jsou jejich vědomosti v problematice, která se týká krizového jednání a kde měli možnost dané znalosti čerpat. Neboť v roce 1991/1992 došlo na základních a středních školách ke zrušení vyučovacího předmětu branná výchova. Tím došlo k dlouhodobému přerušení vzdělávání dětí a mládeže v oblasti ochrany života a zdraví při mimořádných událostech. Od školního roku 2006/2007 již probíhá výuka v souladu s novým systémem kurikulárních dokumentů a tematika ochrany člověka za mimořádných událostí je v rámcových programech začleněna do konkrétních vzdělávacích oblastí, ale i přesto, či spíše záměrně jsem chtěl analyzovat vědomosti a schopnosti dětí v dané problematice.

Práce se skládá ze dvou částí, teoretické a praktické. Kapitoly teorie se na základě studia odborné literatury zabývají základními pojmy ochrany obyvatelstva, dále je přiblíženo zabezpečení ochrany obyvatelstva při hrozbě nebo vzniku mimořádné události. Následuje část věnovaná krizové intervenci a preventivně výchovné činnosti. Poslední kapitola teoretické části je věnována vzdělávání žáků formou zážitkové pedagogiky, kde jsem nastínil praktický program pro rozvoj klíčových znalostí žáků základních škol.

Praktická část čerpá z dotazníkového šetření, které bylo provedeno u 300 žáků. Hlavním cílem bylo zjistit a následně analyzovat znalosti žáků 2. stupně základních škol o pravidlech chování při mimořádných událostech a způsoby získávání těchto informací. Dále na výsledek dotazníkového šetření navazuje nástin praktického programu pro rozvoj klíčových znalostí žáků základních škol.

1 SOUČASNÝ STAV

1.1 *Historie ochrany obyvatelstva*

Období organizované ochrany obyvatelstva naší země lze rozdělit do několika časových úseků.

Jedná se o období let 1935 – 1938, kde existenci ochrany obyvatelstva představuje civilní protiletecká ochrana, která skončila zánikem republiky a vznikem Protektorátu Čechy a Morava a Slovenské republiky. Ustanovení organizace Civilní protiletecké ochrany (dále jen CPO) se datuje přijetím zákona č. 82/1935 Sb., o ochraně a obraně proti leteckým útokům, čímž byl položen základ ochrany obyvatelstva v našich zemích.

K výše uvedenému zákonu byla vydána řada vládních nařízení týkajících se především výroby, oprav a prodeje plynových masek a otázek spojených s budováním úkrytů. Zákon č. 75 z dne 8. dubna 1938, jímž se doplňují některá ustanovení zákona č. 82/1935 Sb., reagoval již na možné ohrožení republiky Německem.¹

Platnost těchto zákonů skončila de facto 15. března 1939, neboť na území protektorátu přešlo veškeré řízení CPO na protektorátní policii a všechny složky CPO byly podřízeny říšským složkám a začleněny do Luftschutzu (protiletecká obrana)².

Poválečné období let 1945 – 1951 je charakteristické likvidací civilní protiletecké ochrany. V souvislosti s ukončením druhé světové války došlo k minimalizaci opatření k ochraně obyvatelstva před vzdušným napadením. Usnesením vlády ze dne 27. listopadu 1945 začala probíhat organizovaná likvidace protiletecké ochrany. Tato likvidace spočívala především v odstraňování ochranných staveb, a zařízení. Koncem roku 1947 dochází k budování oddělení požární ochrany a civilní ochrany pod záštitou

¹ MARTÍNEK, B. Ochrana obyvatelstva I. Praha: Policejní akademie ČR, 2009. s. 21

² Luftschutz – dosavadní československá civilní protiletecká ochrana (CPO) byla od roku 1941 začleněna do říšské protiletecké ochrany Luftschutz, řízené v gesci Říšského ministerstva letectví. Civilní protiletecká ochrana Luftschutz se sestávala z několika dílčích složek: Varovná služba, jejímž úkolem byla aktivizace Luftschutz v případě nebezpečí náletu. Sbory Luftschutz letecké zbraně, jejichž součástí byly zvláštní oddíly, například zamlžovací. Vlastní Luftschutz (Civilní protiletecká ochrana), která se od března 1942 dělila podle důležitosti na I., II. a III. řád. Luftschutz I. řádu byla v Praze, Plzni, Olomouci, Brně a Ostravě, kde byly oddíly Luftschutz vojensky organizované, uniformované a speciálně vycvičené. V II. řádu byla zařazena většina okresních českých měst a ve III. řádu ostatní místa. Luftschutz také zaštiťovala stavbu protileteckých úkrytů a pozorovatelů, jež následně obsazovala několikačlennými posádkami.

ministerstva vnitra. Od dubna 1948 do července 1951 byly pozastaveny likvidační kroky v protiletecké ochraně a došlo k prvním opatřením k jejímu obnovení.

Na podzim roku 1948 zpracovalo ministerstvo vnitra návrh osnovy zákona o civilní ochraně (protiletecké ochraně). Jejímž hlavním úkolem byly ochrana před požáry a jinými mimořádnými událostmi, příprava a výcvik pro úkoly války a za války ochrana před leteckými a jinými útoky. Avšak tento zákon nebyl nikdy přijat, neboť vládní špička neměla zájem vytvořit zákon s přesně definovanými povinnostmi.

Rozmezí let 1951 -1957 se vyznačuje vznikem civilní obrany se zaměřením na ochranu proti konvenčním zbraním v případě ozbrojeného konfliktu.

V letech 1958 – 1975 plnila civilní obrana úkoly a opatření spojené s ochranou obyvatelstva a národního hospodářství proti použití zbraní hromadného ničení. Padesátá a šedesátá léta byla charakterizována výstavbou úkrytů pro obyvatelstvo a snahou o plošné zabezpečení ochrany obyvatelstva prostředky individuální protichemické ochrany.

Jedním z nejvýznamnějších opatření v oblasti obrany země na sklonku šedesátých let bylo ustanovení Rady obrany státu. Rada byla ustanovena ústavním zákonem č. 10 ze dne 31. ledna 1969 a dostalo se jí a ostatním radám obrany státu odpovídajícího postavení a její usnesení byla závazná.

Poměrně dlouhá časová etapa let 1975 – 1989 je charakterizována přechodem civilní obrany z resortu federálního ministerstva vnitra k resortu federálního ministerstva obrany a snahou legalizovat činnost civilní obrany při přírodních katastrofách a průmyslových haváriích v období míru.

Zhruba od poloviny osmdesátých let se začalo uvažovat také o úloze civilní obrany v době míru při prevenci likvidaci přírodních a antropogenních katastrof. Radou obrany státu byl přijat dokument „Směrnice o Civilní obraně ČSSR“. Stále však chyběl legislativní dokument, na základě kterého by byla civilní obrana prováděna. Směrnice byla schválena 9. prosince 1982 a vyčerpávajícím způsobem reglementovala funkci a činnost civilní obrany. Platnost směrnice byla ukončena v roce 1993 v souvislosti se zrušením Rady obrany státu.

Poslední tři časové etapy let 1990 – 1992, 1993 – 2000 a po 1. lednu 2001 do současnosti se týkají činnosti civilní obrany v podmínkách demokratické ČSFR a samostatné České republiky a odrážejí množství změn. Mimo jiné i změnu názvu od

roku 1993 se hovoří o civilní ochraně a po přijetí nové legislativy v roce 2000 o ochraně obyvatelstva.

V roce 1990 byla zahájena transformace civilní obrany s cílem vytvořit nový moderní systém ochrany obyvatelstva. K tomu vláda dne 17. března 1993 přijala usnesení č. 126, jehož obsahem bylo opatření civilní ochrany České republiky. Pojem civilní ochrana byl zaveden v souvislosti s přijetím zákona č. 21/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 2/1969 Sb., a odpovídá užšímu výkladu ve smyslu mezinárodního humanitárního práva (opatření k ochraně životů a k omezení materiálních škod).

Od 1. července 1993 byl v rámci ministerstva obrany vytvořen Hlavní úřad Civilní ochrany. K jeho hlavním úkolům patřilo:

- udržování trvalé provozuschopnosti a pohotovosti varovacích a vyrozumívacích systémů
- údržba vybudovaného úkrytového fondu a novelizace plánů ukrytí
- přehodnocení zásad individuální ochrany obyvatelstva v regionech ohrožených možným výronem nebezpečných škodlivin
- vytvoření předpokladu navázání spolupráce Civilní ochrany ČR se sousedními státy a pro její začlenění do mezinárodních organizací
- stanovení zásad pro využití opatření civilní ochrany při mimořádných situacích v míru, včetně účasti v regionálních záchranných systémech
- řádné skladování a ošetřování materiálu civilní ochrany a jeho evidence
- efektivní a racionální využívání přidělených finančních prostředků

Zásadní změny v pojetí ochrany obyvatelstva nastaly přijetím usnesení vlády ČR č. 710 ze dne 12. listopadu 1997. Toto usnesení předjímá kontinuitu odpovědnosti za plnění úkolů civilní ochrany v míru, za mimořádných událostí neb krizových situací a válečného stavu a výkon státní správy ve věcech civilní ochrany na republikové úrovni ministerstva vnitra. Zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky vymezuje základní povinnosti státu v různých mimořádných situacích, mezi které patří ochrana životů, zdraví a majetkových hodnot.

Přijetím zákona č. 238/2000 Sb., o Hasičském záchranném sboru České republiky a o změně některých zákonů, zákona č. 239/2000Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů a zákona č. 240/2000Sb., o krizovém řízení bylo naplněno výše zmíněné vládní usnesení č. 710 a do našeho právního řádu byl nově zaveden pojem ochrana obyvatelstva. Tato „krizová legislativa“ obsahuje právní normy, které stanoví ministerstvům a ostatním ústředním správním úřadům, orgánům krajů, okresním úřadům, obcím a vybraným právníckým a fyzickým osobám konkrétní úkoly v oblasti ochrany obyvatelstva.

Vstupem uvedených zákonů v platnost a převodem civilní ochrany z působnosti ministerstva obrany do působnosti ministerstva vnitra dnem 1. ledna 2001 se vnitro stalo garantem civilní ochrany obyvatelstva.

1.2 Historický vývoj zážitkové pedagogiky

Pro vznik a rozvoj zážitkové pedagogiky bylo podstatné dílo Jana Ámose Komenského (1592-1670), který je znám jako „Učitel národů“. Komenský, stejně jako současné holistické přístupy, prosazoval komplexní rozvoj osobnosti. J. A. Komenský tvrdil, že je třeba vzdělávat ducha, jazyk, srdce i ruku, a to tak, že jednotlivé části studia se vzájemně doplňovaly a podporovaly. Nejdůležitější zkušenosti podle něj člověk získává pomocí vlastních smyslů. Uznával, že cestování je důležitou složkou vzdělávání mladých lidí a doporučoval také využití „her“ a „hraní“ při výuce. Podle Komenského vzdělávání začíná a končí u opravdové zkušenosti, učení musí být spojeno s pobytem v přírodě, musí připravovat na život.³

Základy zážitkového vzdělávání V České republice položila turistika. Kombinuje složku kulturně poznávací, pohybovou a odborně technickou. Skrz tyto složky se snaží poznat přírodu, lidské výtvořky a život lidí. Dominantní postavení při vzniku a rozvoji turismu u nás má Klub českých turistů.⁴

³FRANC, D. *Učení zážitkem a hrou, praktická příručka instruktora*. Brno: Computer Press, 2007, s. 12.

⁴NEUMAN, J. et al. *Turistika a sporty v přírodě*. Praha: Portál, 2000, s. 48.

Za vlády komunistické strany probíhalo nucené slučování sportovních a mládežnických spolků, rozvíjela se tradice školních výletů a škol v přírodě. Rozvoj nových konceptů byl zpomalen politickou normalizací, byl nad nimi omezující dohled a tlak režimu. V roce 1974 však do Československa pronikly první informace o organizaci Outward Bound.

Znakem kurzů „Outward Bound“ byly sportovní aktivity v přírodě a první pomoc, které probíhaly 26 dnů a byly určeny pro mládež ve věkovém rozmezí 16-19 let. Pokud jde o pojem „Outward Bound“ jako takový, tak ten byl převzat a vložen do pedagogické terminologie K. Hahnem a R. L. Holtem. *„Mladí lidé jsou jako loď připravená vyplout na velkou plavbu do života. Mladý člověk, který zanechal za sebou své dětství a stojí na prahu dospělosti, se musí připravovat aktivně s vědomím odpovědnosti a samostatnosti k vlastnímu způsobu života.“*⁵ „Outward Bound“ je kurz, jehož náplní je praxe a současně vzdělávací program, který je založen na principech první pomoci, expedicích a sportovních aktivitách v přírodě. Podstatou charakteru kurzů „Outward Bound“ bylo dobrodružství.

Způsob výchovy „Outward Bound Sea School Aberdovey“ si udržel svou popularitu až do doby konce druhé světové války. V padesátých letech prorazil koncept „Outward Bound“ jako školní hnutí – „Outward Bound-Schulen“ i do dalších států. Začala také vznikat různá ekologická hnutí.⁶

V roce 1977 byla pedagogie a dobrovolníky založena Prázdninová škola Lipnice. Ta spolu s Fakultou tělesné výchovy a sportu Karlovy univerzity začala vytvářet základy moderního a kreativního přístupu k výchově v přírodě.⁷

Každý vědecký obor má svůj vývoj, stejně tak zážitková pedagogika. Následující obrázek naznačuje její vývoj od počáteční pedagogické koncepce k pedagogické disciplíně s pevnou strukturou, popisem metod a postupně stoupající úrovní poznání díky vlastní reflexi.

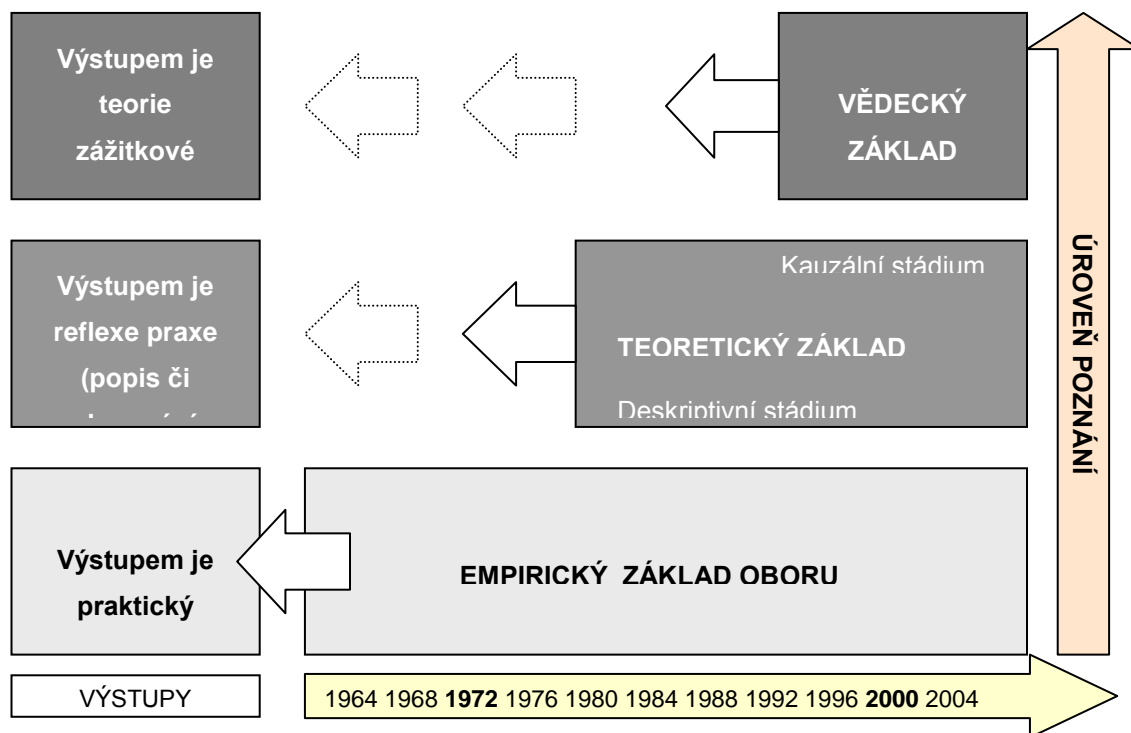
⁵FISCHER, T., ZIEGENSPECK, J.W. *Handbuch Erlebnispädagogik: Von den Ursprüngen bis zur Gegenwart*. 1. Aufl. Bad Heilbrunn: Klinkhardt, 2000. s. 251.

⁶FRANC, D. *Učení zážitkem a hrou, praktická příručka instruktora*. Brno: Computer Press, 2007, s. 13

⁷FRANC, D. *Učení zážitkem a hrou, praktická příručka instruktora*. Brno: Computer Press, 2007, s. 14

Obrázek 1. Vývoj zážitkové pedagogiky od pedagogické koncepce k pedagogické disciplíně.

(Hanuš, 2009)

Příčinnou toho, že zážitková pedagogika je v České republice poměrně novou metodou, je to, že tato metoda nepochází z Čech. Původ zážitkové pedagogiky nalezneme v Německu. Z této země se pak tato metoda šířila do celého světa a získávala na své síle a oblíbenosti. K hlavním zakladatelům způsobu výchovy formou zážitkové pedagogiky patřil Kurt Hahn.

1.2.1 Kurt Hahn – zakladatel způsobu výchovy zážitkové pedagogiky

K. Hahn se narodil v pruské židovské rodině 06. 06. 1886 v Berlíně. Hahn již jako student nebyl spokojen s autoritativními praktikami, které ho provázely v průběhu studia. Jeho představám by odpovídala škola s poněkud jinou strukturou a užší sounáležitostí s přírodou. Tento názor byl posléze ještě umocněn prodělanou nemocí po těžkém úžehu, kdy musel pobývat pouze v uzavřených tmavých místnostech. Tato nelehká zkouška vůle a sebezapření mu napomohla k vytvoření myšlenky, která se později promítala do jeho výchovné koncepce a stala se stěžejní pro jeho filosofii.

V Hahnově výchovné koncepci je možno nalézt syntézu myšlenek mnoha filosofů a pedagogů. Nejzřetelněji jsou rozeznatelné myšlenky Platóna, týkající se harmonie tří částí duše (hlavy – ve které sídlí rozum, idea moudrosti, hrudi – ve které sídlí vůle, idea odvahy a břicha – ve kterém sídlí žádostivost, idea uměřenosti). Smysl výchovy spatřuje Hahn v možnosti uchránit mladého člověka před zlem. Proto na první místo ve výchově klade hodnotu dobrého charakteru, posléze inteligence a vědění.⁸

V průběhu života konvertoval k anglikánské církvi. Byl to německý nacionalista ovlivněný britským způsobem života, protože určitou část svého života strávil ve Velké Británii (1904-1906, 1910-1914). Zabýval se jak politikou, tak pedagogikou. Hahn se začal výrazně angažovat po skončení první světové války. V tomto období byl privátním sekretářem říšského kancléře Max von Baden. Jeho záměrem bylo znovunastolení stability.

Reformní pedagogika se netýkala jen školství, ale zastupovala mnohem širší pojetí výchovy. Hahn se pokoušel razit cestu společné výchovy a vzdělávání. Zaujímal vyjimečné postavení a pobíral vysokou vážnost. Až do svého pokročilého věku se angažoval v různých institucích.⁹

K. Hahn je zakladatel mezinárodní reformní pedagogiky a mnoha zařízení a institucí. Dále je zakladatelem hnutí Outward Bound (1941), které má dnes přes mnoho oficiálních kurzů a nespočetné množství zařízení napodobujících toto hnutí. K. Hahn byl velmi významnou osobností, která byla činná a poskytovala velký přínos až do svých posledních dnů. Zemřel 14. 12. 1974 v Salemu u Bodensee.

1.3 Zážitková pedagogika v současnosti

Zážitková pedagogika, jakožto teorie výchovy prožitkem a výchovy k prožívání, se do současné doby stále ještě potýká s pojmovou různorodostí a teoretickou nezakotveností i přesto, že mnohé pokusy ustálit a definovat její metody jsou doprovázeny odbornou snahou. Zážitková pedagogika je fenomén, který v posledních 20 letech prožívá velmi dynamický rozvoj. Po roce 1989 se různé organizace snažily

⁸NĚMEC, J. et al. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času: pro doplňující pedagogické studium*. 123. pub. Brno: Paido, 2002. s. 84-86.

⁹KNOLL, M. *Kurt Hahn – ein politischer Pädagoge*. 2. Aufl. Lüneburg: Verlag Klaus Neubauer, 1978. s. 11-15.

navázat na činnost před rokem 1948 a zároveň zachovat pozitivní prvky, které vznikly za komunismu. Rozvoj zážitkových kurzů probíhá především pod fakultami tělesné výchovy a sportu, Prázdninovou školou Lipnice a také pod neziskovými a komerčními firmami.¹⁰

1.3.1 Organizace působící v České republice

Po roce 1989 vzniklo v České republice velké množství organizací věnujících se zážitkové pedagogice. Zde je několik nejznámějších:

- Prázdninová škola Lipnice,
- Užitečný život,
- Česká cesta
- Hnutí GO!,

- **Prázdninová škola Lipnice** byla založena v roce 1977. Její programy a metody se šíří mimo jiné i prostřednictvím publikací (Zlatý fond her, Gymnasion). Činnost Prázdninové školy je organizována během celého roku a to i pro zahraniční klienty. Její metody a programy ovlivňují školy Outward Bound po celém světě.¹¹
- Sdružení **Užitečný život** vzniklo v roce 1991. Jsou v něm sdružení především mladí lidé, kteří věří, že aktivní trávení volného času lidí s postižením a bez něj, je impuls k osobnímu rozvoji všech zúčastněných. Užitečný život pořádá zážitkové kurzy, výlety za kulturou a přírodou. Snaží se odstraňovat předsudky a ukázat lidem, že je možné trávit aktivity společně.¹²

¹⁰ FRANC, D. *Učení zážitkem a hrou, praktická příručka instruktora*. Brno: Computer Press, 2007, s. 14

¹¹ *Životopis PŠL* [online]. Praha: Prázdninová škola Lipnice [cit. 2008-03-17]. Dostupné na WWW: <<http://www.psl.cz/psl/zivotopis.aspx>>.

¹² *Kdo jsme* [online]. Praha: Užitečný život [cit. 2008-03-17]. Dostupné na WWW: <<http://www.uzitecny-zivot.cz/index.php?clanek=2&PHPSESSID=a30c12dbf046c92de6984c2116ef6438>>.

- **Česká cesta** vznikla v roce 1993, byla ustanovena jako dceřiná společnost Prázdninové školy Lipnice. Jako první uvedla na český vzdělávací trh outdoor management training (trénink manažerských dovedností). V dnešní době poskytuje programy firmám (teambuilding apod.) a funguje i v neziskovém sektoru, kdy se zaměřuje na školy, neziskové organizace atd.¹³
- Občanské sdružení **Hnutí GO!** vzniklo v roce 1991 z myšlenky vyplnit mezeru přístupu k budoucím studentům prvního ročníku středních škol. Hlavní činností tohoto sdružení je organizace kurzů a pořádání seminářů pro pedagogy a instruktory a podporuje vydávání publikací o zážitkové pedagogice.¹⁴

2 CÍLE A HYPOTÉZY

2.1 *Cíle práce*

Cílem mé diplomové práce je zjistit a následně analyzovat znalosti žáků 2. stupně základních škol o pravidlech chování při mimořádných událostech a způsoby získávání těchto informací. Na základě výsledků provedeného dotazníkového šetření navrhnout projekt, který by byl zaměřen na získání či doplnění znalostí z dané problematiky na základních školách.

2.2 *Předpokládané hypotézy*

H1: Žáci základních škol nemají povědomí o civilní nouzové připravenosti.

H2: Přenesená znalost problematiky z nukleární rodiny je nedostatečná.

H3: V osnovách ZŠ není řešena problematika samostatným předmětem.

¹³ *Kdo jsme/historie* [online]. Praha: Outward Bound – Česká cesta [cit. 2008-03-17]. Dostupné na WWW: <http://www.ceskacesta.cz/profil/kdo_jsme>.

¹⁴ *Historie* [online]. Olomouc: Občanské sdružení Hnutí Go! [cit. 2008-03-17]. Dostupné na WWW: <http://www.hnuti-go.cz/modules.php?op=modload&name=A-kdo_historie&file=index>.

3 METODIKA

3.1 *Metoda pedagogického výzkumu*

Již při volbě projektu diplomové práce byla pro mne nejtěžší otázkou volba vhodné metody pedagogického výzkumu. Zvažoval jsem jak mezi kvalitativními, tak i kvantitativními metodami. Nakonec jsem se rozhodl, pro dokreslení aktuálního stavu v oblasti vzdělanosti školní mládeže k danému tématu, použít metodu ankety. Anketa je svým rozsahem a obsahem úžeji zaměřená na vymezený problém a oslovuje určitý okruh osob, který je v této práci specifikován žáky 2. stupně základních škol. Dalším důvodem použití ankety jako metody pedagogického výzkumu byla snaha oslovit co největší množství respondentů. Anketa je anonymní a respondenti zodpoví otázky, pouze když budou chtít.

Baterie otázek ankety je rozdělena do dvou tematických okruhů, z nichž každý je zaměřen na jinou problematiku podle cílů průzkumu:

- **znalosti problematiky mimořádných událostí**
- **způsob získávání informací**

3.2 *Administrace ankety*

Průzkumné šetření se uskutečnilo na vzorku 300 respondentů formou anonymní ankety. Pro výběr osloveného okruhu osob a pro dosažení co největšího počtu respondentů byla anketa cíleně zaměřená na žáky 2. stupně základních škol na území okresu České Budějovice.

3.3 *Zpracování výsledků – kvalitativní a kvantitativní hlediska*

Průzkum proběhl v měsících březnu a dubnu 2010. Minimální předpokládaná návratnost byla stanovena na 75 %, tedy nejméně 225 zodpovězených anket. Anketa byla distribuována ve spolupráci s Odborem školství, mládeže a tělovýchovy Krajského úřadu České Budějovice a po dohodě s ředitelem příslušné školy zadána přímo školním

metodikem prevence. Snahou bylo zadat anketu studentům osobně, ale tento záměr nebylo z technických důvodů možné uskutečnit ve všech školách. Proto od tohoto záměru bylo ustoupeno a pro objektivnost bylo zadání ponecháno na školních metodických prevence.

Vzor nevyplněné ankety je uveden v příloze č. A

Z 300 rozdaných anket činila skutečná návratnost 300 zodpovězených anket, což je 100 %. Tato návratnost byla dosažena skutečností, že anketa byla prováděna pod dozorem pedagogického pracovníka. U otázek, u kterých byla možná vždy jen jedna odpověď, bude jejich vyhodnocení zpracováno procentuelně.

4 TEORETICKÁ ČÁST

4.1 *Zabezpečení ochrany obyvatelstva při hrozbě nebo vzniku mimořádné události*

Aby společnost úspěšně dokázala bojovat a vzdorovat nástrahám života, které mohou nečekaně přijít a ohrožovat naše zdraví, životy a majetek a životní prostředí, musí být vytvořeno odpovídající právní prostředí, vytvořený účinný záchranný systém, odborně připravené záchranáře a řídicí pracovníky, mít k dispozici moderní a účinnou techniku, vyvíjet účinnou přípravu obyvatelstva k sebeochraně a vzájemné pomoci při vzniku mimořádných událostí.

4.1.1 *Hrozba a riziko*

Od počátku existence lidstvo musí zápasit s živelným působením přírodních sil a energií o záchranu hmotných hodnot, ale především o zachování života a zdraví. Tyto jevy, které se nazývají živelné pohromy (katastrofy) – uvedené pod bodem A., existují na zemi od jejího počátku a podílí se na spoluvytváření vývoje života.

A. Živelné katastrofy

- **Způsobené nepřízní počasí:**

vichřice, a prudké větrné poryvy, kalamitní výskyt sněhových srážek, námrazová kalamita, ledové bariéry, záplavy a povodně velkého rozsahu, protržení hrází, přivalový déšť, krupobití, dlouhotrvající sucha, dlouhotrvající teplotní inverze, bouřky

- **Způsobené tektonickou činností a pohybem půdy:**

zemětřesení, sesuvy půdy, sesuvy skal, svahové pohyby

- **Způsobené postižením osob, zvířat nebo pěstováním kultur škůdci původu rostlinného, živočišného nebo mikroorganismy:**

epidemie, epizootie, epifytie, pandemie

- **Další druhy ohrožení:**

požáry vzniklé přírodními vlivy, výrazné zhoršení jakosti ovzduší, zvýšené radioaktivní pozadí krajiny, úniky plynu ze zemského nitra, magnetické anomálie, pád meteoritu, porušení biologické rovnováhy na Zemi, neznámé vlivy na zdraví lidstva, geofyzikální a geobiologické důsledky střetu Země s jiným kosmickým tělesem, vliv kosmických těles – záření apod.

Výroba zboží a energie a dalších užitných hodnot přináší i velká nebezpečí vzniku mimořádných událostí. Tato nebezpečí jsou známa jako antropogenní, technické¹⁵, technologické¹⁶, ekologické¹⁷, agrogenní¹⁸, sociogenní¹⁹ havárie. Jejich přehled je uveden pod bodem B.

¹⁵ Technické havárie v důsledku koroze, únavy materiálu apod.

¹⁶ Technologické havárie v energetice, průmyslu, při těžbě surovin.

¹⁷ Ekologické havárie v důsledku poškození životního prostředí znečištění či infekce povrchových a podzemních vod, nadměrné emise škodlivých látek v ovzduší.

¹⁸ Agrogenní havárie způsobené v souvislosti záborů půdy, monokulturního zemědělství, použití chemických prostředků.

¹⁹ Havárie v oblasti dopravy, komunální činnost, atd.

B. Antropogenní havárie

- ohrožení staveb, destrukce budov z důvodu extrémních neočekávaných podmínek
- ohrožení výbuchem, požárem nebo únikem nebezpečných látek
- ohrožení v důsledku kontaminace vody a půdy
- radiační nehody a radiační havárie jaderných elektráren
- ohrožení většími nehodami v dopravě
- pád tělesa ze vzduchu (letadel)
- narušení a rozpad energetických telekomunikačních sítí
- havárie plynovodu, ropovodů a jiných produktovou
- vážné narušení životního prostředí a jiné

Nejen přírodní živly a výrobní sféra přináší komplikace, ale také lidstvo si po celou dobu existence dělá potíže samo sobě. Tato sebedestrukční činnost je nazývána jako společenská, sociální a ekonomická ohrožení společnosti a jejich předled je pod bodem C.

C. Sociální, společenské a ekonomické formy ohrožení

- **vojenská ohrožení**
revoluce, povstání, války apod.
- **bezpečnostní ohrožení**
mezinárodní terorismu, organizovaný zločin, mezinárodní obchod s drogami, masová a násilní migrace, pašování lidí apod.
- **ekonomická ohrožení**
velké hospodářské migrace a transfery obyvatelstva, embarga dodávek základních surovin a energetických zdrojů, nezákonné obchody a toky financí, praní špinavých peněz, ohrožení státní infrastruktury, ekonomické sabotáže, kolaps státních financí apod.
- **jiné formy nevojenského ohrožení**
globalizační, destabilizační, internacionální apod.

Existuje velké množství definic pro pojem „**riziko**“. „Sjednocujícím prvkem těchto definic rizika jsou však následující veličiny: pravděpodobnost události způsobující jistou ztrátu a důsledky této události; pravděpodobnost ztráty; potenciál nežádoucích a negativních důsledků jisté události či aktivity“.²⁰

Ani pojem „**hrozba**“ není určen jednoznačně. Z mnoha definic lze přijmout znění: „hrozba je libovolný subjekt, jenž svým působením (činností) může poškodit nebo zničit konkrétní chráněnou hodnotu nebo zájem jiného subjektu nebo jev či událost jako bezprostřední příčina poškození nebo zničení konkrétní chráněné hodnoty nebo zájmu“.²¹

Podobně jako u pojmu riziko a hrozba existuje u pojmů krizová situace, krize a krizový stav terminologická nejasnost. Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení, v §2 pro účely tohoto zákona pod krizovou situací rozumí „mimořádná událost“ (ve znění hierarchicky o stupeň nižší právní normy – Zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému), při níž je vyhlášen stav nebezpečí nebo nouzový stav nebo stav ohrožení státu (dále jen krizové stavy). „Tato definice opomíjí hrozby společenského a sociálního charakteru, ale i tu skutečnost, že ne každá krizová situace bude pro své vyřešení vyžadovat vyhlášení krizového stavu.“²²

Za **krizovou situaci** lze považovat nepředvídatelný nebo obtížně předvídatelný průběh skutečností po narušení rovnovážných stavů přírodních, technických, technologických, ekologických, ekonomických, sociálních a společenských systémů, v důsledku kterého dochází k ohrožení životů, zdraví nebo majetku občanů, životního prostředí, veřejného pořádku, vnitřní nebo vnější bezpečnosti státu, a na řešení těchto problémů nestačí běžné disponibilní zdroje.

Krizová situace sama o sobě ještě neznamena vždy důvod k vyhlášení krizového stavu. Avšak pokud standardní opatření již nejsou dostatečně účinná, zdroje připravené v běžném stavu nepostačují, kompetence orgánů krizového řízení neumožňují použít další zdroje, zásoby a rezervy, které by mohly zvrátit negativní (destrukční) vývoj situace, nastává doba, kdy je nutno přejít k jiným metodám řízení (ke krizovému řízení),

²⁰ ANTUŠÁK, E., KOPECKÝ, Z. Úvod do teorie krizového managementu I. Praha: Oeconomica, 2003. s. 25

²¹ ANTUŠÁK, E., KOPECKÝ, Z. Úvod do teorie krizového managementu I. Praha: Oeconomica, 2003. s. 25

²² ANTUŠÁK, E., KOPECKÝ, Z. Úvod do teorie krizového managementu I. Praha: Oeconomica, 2003. s. 38

k použití sil, prostředků zdrojů k tomuto účelu předurčených. Je nutno vyhlásit **krizový stav**. „Právo vyhlásit krizový stav má pouze orgán krizového řízení a to za podmínek stanovených zákonem“.²³

4.1.2 Komunikační vztahy mezi národní, regionální a lokální úrovní v případě krizového stavu

V případě vyhlášení krizového stavu přechází organizace a koordinace záchranných a likvidačních prací na hejtmana kraje, případně vládu a vychází se při tom z těchto ustanovení.

Vláda

- ukládá úkoly ostatním orgánům krizového řízení
- řídí a kontroluje jejich činnost – tato působnost vlády se prakticky vztahuje pouze ve vztahu k ministerstvům

Ministerstva

- rozhodují o činnostech k řešení stavu nebezpečí mj. tím, že ukládají úkoly orgánu kraje a ostatním orgánům s územní působností

Orgány kraje a ostatní orgány s územní působností

- plní úkoly stanovené vládou a ministerstvy
- rozhodují o činnostech k řešení stavu nebezpečí mj. tím, že ukládají úkoly orgánům obce

Orgány obce

- jsou povinny zajistit provedení krizových opatření
- V podmínkách obce plní úkoly stanovené vládou, ministerstvy a hejtmanem kraje. Povinnost stanovená starostovi obce vychází z potřeby konkretizace

²³ Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti ČR, čl. 2, odst. 1 – stav ohrožení státu a válečný stav; odst. 2 – nouzový stav. Ústavní zákon č. 300/2000 SB., o změně Ústavy ČR a změně Zákona č. 110/1098 Sb., čl. 1, odst. 1 – upřesňuje podmínky pro možnost vyhlášení válečného stavu; Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení, § 3, odst. 1-9 – stav nebezpečí

obecně přijatých krizových opatření v podmínkách obce. Obec přitom musí respektovat krizová opatření stanovená vyhlášovatelem krizového stavu a nesmí jít nad jejich rámec.

V případě, že nebyl vyhlášen některý z krizových stavů, spolupracují orgány obce při záchranných a likvidačních pracích a ochraně obyvatel s velitelem zásahu složek integrovaného záchranného systému (dále IZS).

4.1.3 Integrovaný záchranný systém

„Integrovaný záchranný systém je určen pro koordinaci záchranných a likvidačních prací v případě, že si mimořádná událost vyžádá nasazení sil a prostředků řady subjektů, např. hasičů, policie, zdravotnické záchranné služby, sdružení občanů (tzv. složek IZS), případně je nutno koordinovat záchranné a likvidační práce z úrovně Ministerstva vnitra, krajů nebo starostou obce“.²⁴

IZS je efektivní systém vazeb, pravidel spolupráce a koordinace záchranných a bezpečnostních složek, orgánů státní správy a samosprávy, fyzických a právnických osob při společném provádění záchranných a likvidačních prací a přípravě na mimořádné události.

Základní složky IZS:

- Hasičský záchranný sbor České republiky,
- Jednotky požární ochrany zařazené do plošného pokrytí kraje jednotkami požární ochrany,
- Zdravotnická záchranná služba,
- Policie České republiky.

Ostatní složky IZS:

- Vyčleněné síly a prostředky ozbrojených sil

²⁴ ŠAFR, G. Integrovaný záchranný systém II. České Budějovice: 2007. s. 3

- Obecní policie
- Orgány ochrany veřejného zdraví,
- Havarijní, pohotovostní, odborné a jiné služby,
- Zařízení civilní ochrany,
- Neziskové organizace a sdružení občanů, která lze využít k záchranným a likvidačním pracím.

Hasičský záchranný sbor ČR je hlavním koordinátorem a páteří integrovaného záchranného systému. V praxi to mj. znamená, že pokud zasahuje více složek IZS, na místě většinou velí příslušník Hasičského záchranného sboru ČR, který řídí součinnost složek a koordinuje záchranné a likvidační práce. Operační a informační středisko IZS (je jím operační a informační středisko HZS ČR) povolává a nasazuje potřebné síly a prostředky jednotlivých složek IZS v konkrétních lokalitách. Na strategické úrovni je pak integrovaný záchranný systém koordinován krizovými orgány krajů a Ministerstva vnitra.

Dle zákona o integrovaném záchranném systému velitel zásahu má při provádění záchranných a likvidačních prací rozsáhlé pravomoci. Může mj. zakázat nebo omezit vstup osob na místo zásahu, nařídit evakuaci osob nebo stanovit jiná dočasná omezení k ochraně života, zdraví, majetku a životního prostředí, velitel zásahu je rovněž ze zákona oprávněn vyzvat právnické a fyzické osoby k poskytnutí osobní nebo věcné pomoci. Firmy a občané mají ze zákona povinnost tuto žádost o pomoc při řešení mimořádné události vyslyšet.

4.1.4 Účastníci zahrnutí do civilní ochrany (veřejné/soukromé)

Orgány územní samosprávy

- zastupitelstvo obce / obce s rozšířenou působností
 - rada obce / obce s rozšířenou působností
 - starosta obce / obce s rozšířenou působností
- bezpečnostní rada obce / obce s rozšířenou působností

krizový štáb obce / obce s rozšířenou působností

Povodňová komise obce / obce s rozšířenou působností

- obecní úřad / magistrát statutárního města

Správní úřady

- úřad práce
- hygienická stanice
- veterinární správa

Ozbrojené bezpečnostní sbory

- Okresní ředitelství Policie ČR
- Obvodní oddělení Policie ČR
- Místní oddělení Policie ČR

Záchranné sbory a služby

- jednotka požární ochrany HZS kraje dle plošného krytí
- jednotka požární ochrany HZS podniku
- jednotka požární ochrany sboru dobrovolných hasičů obce
- jednotka požární ochrany sboru dobrovolných hasičů podniku
- zdravotnická záchranná služba
- Záchranný prapor Armády ČR

Právnícké a fyzické osoby

- Český červený kříž
- charitativní a humanitární organizace
- havarijní a poruchové služby
- vlastníci staveb civilní ochrany
- vlastníci a provozovatelé objektů s nebezpečnými látkami
- vlastníci a provozovatelé vodních děl

4.1.5 Fáze krizových jevů a období činnosti orgánů krizového řízení

U každého krizového jevu. Lze identifikovat určité časově ohraničené etapy. Každá krize začíná fází **elevace**, jež je spojena s pozvolným nárůstem úrovně nestability u potencionálního zdroje krize. V této fázi se objevují varovné příznaky, které naznačují,

že pokud nebudou včas přijata potřebná opatření k obnovení stability, může dojít k eskalaci krize.

„Převáží – li destabilizující síly nad vnitřními stabilizující silami zdroje krize natolik, že dojde k překročení hranice jeho stability a dochází k uvolnění škodlivých a ničivých sil.“²⁵ V systému tak dochází k nežádoucí mimořádné situaci, kterou začíná fáze **eskalace**.

Okamžikem zpomalení nebo zastavení růstu intenzity působení ničivých sil začíná fáze **kulminace**, ve které dosahuje krize svého vrcholu a dochází k dočasné stabilizaci, vysvětluje Chaloupka (2009).

Narušením stability systémového prostředí související s hrozbou vzniku, nebo se vznikem mimořádné události vzniká nestandardní situace a jejím důsledkem je přechod částí nebo všech prvků z jejich normálního stavu do stavu mimořádného. Mimořádná opatření jsou přijímána v rámci společenství k dočasnému zvýšení výkonnosti a využitelnosti jim podřízených sil a prostředků nasazených na řešení mimořádné události.

Obsahem činnosti orgánů krizového řízení je posloupnost, jednotlivých období činnosti z časového a obsahového hlediska, neboť narušení rovnováhy systému se neuskutečňuje najednou, ale postupně. Jedná se o:

a) Období prevence

Je soubor cílených činností, které mají za cíl zabránit vzniku krizových stavů.

V období prevence se realizují:

- Proaktivní opatření. Jedná se především o využití vhodných legislativních norem. Jako například omezení stavebních aktivit na územích ohrožených zátopami nebo sesuvy.
- Realizace preventivních opatření „v užším slova smyslu“. Jedná se o odhalování nejnebezpečnějších potencionálních rizik a následná realizace

²⁵ CHALOUPKA, P., ŘÍHA, M. Krizové řízení a ochrana obyvatelstva. Praha: Námořní akademie České republiky s.r.o., 2009. s. 28.

ochranných opatření u odhalených prioritních rizik. Jako příklad lze uvést budování hrází proti záplavám, očkování proti infekčním chorobám aj.

- Příprava záchranných opatření, která mají zmírňovat následky mimořádných událostí v případě probíhajícího projevu ničivých sil potenciálního rizika. Jako příklad lze uvést přípravu scénářů postupu při řešení mimořádné či krizové situace (havarijní plány), vytváření zásob materiálu pro krizové opatření, úpravy evakuačních objektů, aj.

b) přechodné varovné období

Jedná se o situaci, kdy dochází k překročení tolerovaných hodnot rizika a kdy může docházet k částečným, ale ještě standardními způsoby zvládnutelným projevům rizika pod úroveň havárie nebo katastrofy.

c) Období represe

Jde o souhrn veškerých opatření prováděných na základě organizovaných či spontánních rozhodovacích procesů a především nasazení sil prostředků, majících za cíl záchranu lidských životů, majetku a životního prostředí a dále likvidaci nebo snížení důsledků projevených rizik a příčin dalších možných projevů rizik.

d) Období záchranných a likvidačních prací

Záchranné a likvidační práce plynule navazují na období represe. Obvykle probíhají za krizové situace při doznívání projevů rizik, od ukončení působení ničivých zdrojů do ukončení likvidačních prací. Jsou řízeny krizovým štábem. Jejich cílem je uvést zkoumaný systém do normálního klidového stavu s využitím vyčleněných sil prostředků. Jsou vyprošťovány osoby a zvířata zavalená v troskách domů, zřizována střediska humanitární pomoci. Dále jsou obnovovány zničené komunikace, mosty, elektrická vedení, vodní hráze aj.

e) Období asanačních prací

Toto období představuje dlouhodobou činnost v relativně klidném období po ukončení krizového stavu. Nejsou řízeny krizovým štábem, který je již tomto období rozpuštěn a péče o území je již v kompetenci státní správy a samosprávy. Příklady

asanačních prací: rekonstrukce budov, nová bytová výstavba, terénní úprava, ekologická obnova prostředí, aj.

Do tohoto období je nutné též zařadit i tzv. „rehabilitaci“, která souvisí se společenským životem a zahrnuje obnovu sociálních vazeb a služeb, obnovu infrastruktury státní správy a obnovu fyzického mentálního zdraví různých skupin obyvatelstva (včetně záchranářů). Nezbytnost realizace tohoto typu opatření souvisí s tím, že v období represe a záchranných a likvidačních prací dochází k závažným případům narušení uvedených sociálních faktorů.

4.1.6 Úkoly ochrany obyvatelstva

Obecné úkoly ochrany obyvatelstva jsou v souladu s Protokolem I²⁶:

- a) hlásné služby (jedná se především o varování a vyrozumění)
- b) evakuace
- c) organizování a poskytování úkrytů (jedná se o budování úkrytů, které jsou schopné chránit civilní obyvatelstvo před následky války, tak i o vypracování pokynů pro organizaci přežití včetně opatření zásob nutných přežití během pobytu obyvatelstva v úkrytech)
- d) zatemňování (ochrana před leteckým útokem)
- e) záchranné práce
- f) zdravotnické služby včetně první pomoci a také náboženská pomoc
- g) boj s požáry
- h) zjišťování a označování nebezpečných oblastí
- i) dekontaminace a podobná ochranná opatření
- j) poskytování nouzového ubytování a zásobování
- k) okamžitá pomoc při obnově a udržování pořádku v postižených oblastech a pomoc při ochraně předmětů nezbytných k přežití
- l) okamžitá oprava nezbytných veřejných zařízení
- m) bezodkladné pohřební služby

²⁶ Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12.8.1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů.

Tento Protokol I - je prvním dokumentem mezinárodního práva, který se v článcích 61 až 67 věnuje organizaci civilní borany a ochrany jejího personálu.

- n) doplňující činnost nezbytná ke splnění výše uvedených úkolů, včetně plánování a organizování.

4.1.7 Varování a vyrozumění

Každý vyspělý stát vytváří podmínky ke snížení následků mimořádných událostí. Jedním z prvořadých opatření je včas varovat obyvatelstvo před hrozícím nebezpečím (před povodněmi, před následky havárií s únikem nebezpečných látek do životního prostředí, před zemětřesením, před sesuvem půdy apod.). Varování je důležité proto, aby obyvatelé mohli v ohrožených místech včas přijmout opatření, která by zachránila jejich životy a zdraví a co nejvíce snížila následky těchto mimořádných událostí na jejich majetku.

Při hrozbě mimořádné události nebo po jejím vzniku je rovněž nutno zabezpečit vyrozumění složek IZS. V současnosti je provozován jednotný systém varování a vyrozumění, jeho základní technická infrastruktura umožňuje dálkové ovládání koncových prvků varování v plném rozsahu jejich provozních možností (u elektronických koncových prvků včetně tísňového informování) a umožňuje provádět vyrozumění na osobní přijímač (tzv. pager).

Význam varovných informací je o to větší, že zejména na počátku mimořádných událostí je činnost obyvatelstva ve velké míře realizována svépomocí nebo vzájemnou pomocí. Varování obyvatelstva je úkolem státu, zastupovaného především Hasičským záchranným sborem ČR (dále jen HZS), obcí a provozovatelů jaderných zařízení, dále potom zaměstnavatelů, vedení škol, správy úřadů, nemocnic a podobně.

Jeden ze základních způsobů varování obyvatelstva je považováno vyhlášení varovného signálu prostřednictvím kolísavého tónu sirény. Po zaslechnutí je třeba neprodleně se ukrýt, kdekoli je to možné. Děti, které jsou ve škole, je nutné ponechat ve škole, neposílat je domů nebo se nesnažit je ze školy vyzvednout. Jestliže varovný signál zazní, pokud se cestuje automobilem, je nejlepší okamžitě zaparkovat a vyhledat úkryt v nejbližší budově. V budově je nutné zavřít dveře a okna kvůli bezpečnosti.

Vzhledem k tomu, že pro varování obyvatelstva je určen pouze jeden varovný signál, je zřejmé, že pro účinnou ochranu obyvatelstva nestačí pouze vyhlásit varovný

signál, ale je potřebné v co nejkratší době po zaznění signálu poskytnout informace o zdroji, povaze a rozsahu nebezpečí a nutných opatřeních k ochraně života, zdraví a majetku. Více informací se občané dozvědí z Českého rozhlasu, České televize, ale i z obecního rozhlasu.

Jestliže reálně hrozí nebo již nastala mimořádná událost, musí o tom vzniknout informace, která se od místa vzniku šíří k řídicím orgánům složek IZS, orgánům územní samosprávy, státní správy a dalším orgánům a mezi nimi navzájem. Takto předávané informace se nazývají vyrozumění. „Jeho hlavním účelem je co nejrychleji zaktivovat činnost určených organizací a osob pro řízení a provádění preventivních opatření nebo opatření k odstraňování následků a řešení krizových stavů.“²⁷

4.1.8 Role HZS na úseku varování a vyrozumění

Základním posláním HZS ČR je chránit životy, zdraví obyvatel a majetek před požáry a poskytovat účinnou pomoc při mimořádných událostech. HZS je hlavním koordinátorem a páteří integrovaného záchranného systému, který v případě mimořádné události nebo krizového stavu slučuje všechny záchranné složky a zabezpečuje koordinovaný postup při provádění záchranných a likvidačních prací. Od roku 2001, kdy došlo ke vzniku HZS ČR a jeho integraci s Hlavním úřadem civilní ochrany, má HZS ČR ve své působnosti i ochranu obyvatelstva.

Včasně a správné provedení varování a tísňového informování je jednou ze základních podmínek úspěšné realizace opatření na ochranu obyvatelstva a zahájení komunikace orgánů krizového řízení s obyvatelstvem v ohrožení.

4.1.9 Ukrytí

K základním opatřením ochrany obyvatelstva v krizových situacích, především za branné pohotovosti státu, náleží ve vyspělých státech ukrytí. Systém kolektivní

²⁷ CHALOUPKA, P., ŘÍHA, M. Krizové řízení a ochrana obyvatelstva. Praha: Námořní akademie České republiky s.r.o., 2009. s. 112.

ochrany tvoří stálé úkryty, které jsou určeny k ochraně před ničivými účinky konvečního výzbroje i zbraní hromadného ničení (před tlakovou vlnou, zplodinami požárů radioaktivní kontaminací, účinky chemických, biologických a radioaktivních látek.

Stále úkryty CO – jsou stavby trvalého charakteru a převážně slouží jakou dvouúčelové využívané stavby (kina, šatny, garáže, sklady apod.). Byly budovány v letech 1950 – 1990 v období studené války ve velkých městech a na územích, která byla předpokládaným cílem možného napadení.

V současné době je k dispozici přibližně 5150 stálých úkryt CO, ochranný systém pražského metra a Strahovského tunelu, které poskytují asi 1.200.000 úkrytových míst. Stát již netrvá na zachování úkrytového fondu, což se projevilo i v nové koncepci ochrany obyvatelstva.

Improvizované úkryty – jsou suterénní a jiné prostory obytných domů a výrobních objektů, které se za stavu ohrožení státu a za válečného stavu přizpůsobují k ochraně před účinky bojových prostředků.

„K ukrytí před toxickými účinky nebezpečných chemických látek uniklých při haváriích se využívají přirozené ochranné vlastnosti obytných a jiných budov. Jedná se zpravidla o místnosti a prostory na odvrácené straně zdroje nebezpečí a nad úrovní terénu, neboť řada látek je těžší než vzduch.“²⁸

Doběhová vzdálenost je délka cesty mezi úkrytem CO a místem pobytu osoby, kterou musí osoba v případě vyhlášení varovného signálu překonat v takovém čase, aby byla zabezpečena její ochrana proti účinkům mimořádné události. Je podkladem pro rozhodnutí o umístění úkrytu CO.

4.1.10 Evakuace

²⁸ MARTÍNEK, B. aj. Ochrana člověka za mimořádných událostí: Příručka pro učitele základních a středních škol. Praha: MV – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003. s. 19

Je jedním ze způsobů kolektivní ochrany obyvatelstva. Jedná se o souhrn opatření zabezpečující přemístění (odsun) osob, hospodářského zvířectva a věcných prostředků v daném pořadí priority, z ohroženého prostoru na jiné území.

Z hlediska rozsahu opatření se evakuace dělí na:

- **Evakuaci objektovou** – ta zajišťuje evakuaci obyvatelstva jedné nebo malého počtu obytných budov, administrativně správních budov, technologických provozů nebo dalších objektů. Rozhodnutí o provedení evakuace přísluší pracovníkům, oprávněným ze zákona o požární ochraně nebo ze zákona o Polici ČR.
- **Evakuaci plošnou** – zahrnuje evakuaci obyvatelstva části či celého urbanistického celku, případně většího územního prostoru. Rozhodnutí o provedení evakuace přísluší představitelům státní správy a samosprávy, oprávněným podle zákona o krajských úřadech, zákona o obcích a zákona o obraně.

Evakuace plošná se plánuje a provádí jako evakuace všeobecná (při živelných pohromách a průmyslových haváriích) nebo částečná (v některých případech vojenského hrožení).

Evakuaci částečné podléhají některé nebo všechny zvláštní skupiny osob (určené osoby vyžadující zvýšenou péči). Jedná se:

- děti předškolního věku s individuálním doprovodem
- děti od šesti do patnácti let se společným doprovodem
- pacienti zdravotnických lůžkových zařízení
- osoby staré a tělesně postižené

Z hlediska doby trvání se evakuace dělí na **krátkodobou** a **dlouhodobou**. Krátkodobá evakuace nevyžaduje dlouhodobé opuštění domova, pro osoby není zabezpečeno náhradní ubytování. Evakuace dlouhodobá vyžaduje pobyt více než 24 hodin mimo domov a je pro tyto osoby zabezpečeno nouzové ubytování

V závislosti na zvolené variantě řešení ohrožením evakuace dělí na:

- **Evakuaci přímou** – prováděnou bez předchozího ukrytí evakuovaných osob.
- **Evakuaci s ukrytím** – prováděnou po předchozím ukrytí evakuovaných osob a po snížení prvotního nebezpečí.

Z hlediska způsobu realizace se evakuace obyvatelstva dělí na evakuaci **samovolnou** a **řízenou**. Evakuace samovolná probíhá formou neřízeného procesu a obyvatelstvo při úniku před nebezpečím jedná podle vlastního uvážení. Snahou představitelů odpovědných za evakuaci je získat kontrolu nad průběhem samovolné evakuace a usměrňovat ji.

4.1.11 Prostředky individuální ochrany

„Individuální ochrana je souhrn organizačních, operačních, ekonomických, materiálních a dalších opatření, jejichž cílem je zabránit v nejvyšší možné míře účinkům radioaktivních a otravných látek i bakteriologických prostředků na nejdůležitější části lidského organismu, především na dýchací cesty a pokožku.“²⁹

Dětem od narození do ukončení povinné školní docházky a osobám umístěným ve zdravotnických a sociálních zařízeních zabezpečuje prostředky individuální ochrany stát.

Rozdělení prostředků individuální ochrany:

a) z hlediska funkčního

- ochranu dýchacích cest
- ochranu povrchu těla

²⁹ CHALOUPKA, P., ŘÍHA, M. Krizové řízení a ochrana obyvatelstva. Praha: Námořní akademie České republiky s.r.o., 2009. s. 118.

b) podle způsobu ochrany dýchacích cest

- ochranu filtrační (ochrana dýchacích orgánů pomocí filtrace vdechovaného vzduchu)
- ochranu izolační (ochrana dýchacích orgánů vdechováním vzduchu nebo kyslíku z izolovaného přístroje)

c) z hlediska konstrukčního lze prostředky s filtrační ochranou dělit na:

- prostředky s krabicovým filtrem
- prostředky s lícnicovým filtrem

Pokud vznikne potřeba chránit povrch těla v případě, kdy nejsou k dispozici ochranné oděvy, je možné chránit povrch těla pomocí tzv. improvizované ochrany. Používá se především civilní oděvy, pláštěnky do deště, leštěnky s kapucí, pracovní kombinézy, gumové, kožené rukavice, holínky atd.

Zásady improvizované ochrany jsou tyto: musí být pokryt celý povrch těla, všechny ochranné prostředky je nutné co nejdokonaleji utěsnit a k dosažení vyšších ochranných účinků je vhodné kombinovat více ochranných prostředků nebo použít oděvy ve více vrstvách.

4.1.12 Krizová intervence

Krizová intervence dále má v sobě dvě základní sdělení – jde o odbornou práci s člověkem, který se ocitl v krizové situaci. Přičemž přístup ze strany krizového pracovníka je aktivní, spočívající z hlediska času v rychlém až okamžitém zásahu nebo intervenci. Krizová intervence má též významný preventivní potenciál.

„Krizová intervence je odborná metoda práce s klientem v situaci, kterou osobně prožívá jako zátěžovou, nepříznivou, ohrožující. Krizová intervence pomáhá zpřehlednit a strukturovat klientovo prožívání a zastavit ohrožující či jiné kontraproduktivní tendence v jeho chování. Krizová intervence se zaměřuje jen na ty prvky klientovy minulosti či budoucnosti, které bezprostředně souvisejí s jeho krizovou situací. Krizový pracovník klienta odporuje v jeho kompetenci řešit problém tak, aby dokázal aktivně a

konstruktivně zapojit své vlastní síly a schopnosti a využít potenciálu přirozených vztahů.³⁰

Mezi cíle, které si krizová intervence vytyčuje, patří stabilizovat klienta a poskytování podporu a bezpečí, zabránit zhoršení krizového stavu, případnému suicidálnímu jednání. Krizová intervence usiluje o mobilizaci klientových psychických a fyzických sil a podporu klienta při hledání možných východisek z náročné životní situace.

Krizová intervence je dělena na dva způsoby na krizovou intervenci tváří v tvář a krizovou intervenci prostřednictvím telefonu.

4.1.13 Principy krizové intervence

Podle Vodáčkové (2002) má každá krize individuální charakter – pro každého znamená něco jiného.

Výchozí body krizové intervence lze shrnout do několika hledisek.

- krizový stav je časově omezený
- v krizové intervenci hlavní těžiště práce s klientem tvoří řešení problémů
- jedním z cílů je posílit klientovu kompetenci tolik, aby řešení své situace zvládl co nejvíce vlastním přičiněním
- odborná práce je eklektická – je konkrétní pro daného člověka a jeho situaci
- při práci s člověkem v krizi je nutné se zaměřit na to, kdy a jak krizová situace vznikla (blízká budoucnost)
- práce s klientem by měla dosahovat jen do blízké budoucnosti
- krizová intervence by měla zaujímat celý prostor bio-psycho-sociálně-duchovní, protože člověk v krizi přichází celý, se svou duší, tělem a vztahy

³⁰ VODÁČKOVÁ, D. a kol. Krizová intervence. Praha: Portál, 2002. s. 60

- v práci s rizikovými stavy by měli mít krizoví pracovníci za sebou zázemí týmu, který vytváří důležitou základnu pro bezpečí pracovníků i klientů

4.1.14 Oběti

V literatuře se lze setkat i kromě českého výrazu „oběť“ s anglickým pojmem „survivor“ (ten, který přežil). „Survivor se používá proto, aby se z představy o události odstranila bezmoc a pasivita oběti a aby oběť přestal být obětí a stala se tím, kdo žije dál.“³¹

Skupin obětí rozeznáváme několik, například Štětina a spol.,(2000) uvádí:

oběti přímé – účastníci neštěstí či hromadného neštěstí

příbuzní a přátelé obětí přímých

záchranáři – vyprošťující, resuscitační a terapeutický personál

obyvatelé místa, kde se neštěstí odehrálo

V každé skupině obyvatel zasažené katastrofou žijí i skupiny lidí se zvláštními potřebami. Zde by měla být zvýšena citlivost k potřebám a rizikům a zvláštnostem.

Jedná se především o:

- věkové skupiny (zejména děti a staří lidé)
- kulturní a etnické skupiny
- lidi s vážnými a přetrvávajícími duševními poruchami
- lidi v kolektivních zařízeních
- pracovníků humanitárních organizací a psychosociálních intervenčních týmů

³¹ VODÁČKOVÁ, D. a kol. Krizová intervence. Praha: Portál, 2002. s. 378

4.1.15 *Průběh, vyrovnání se s hromadným neštěstím*

Časový průběh reakce na traumatizující událost má své zákonitosti, přestože se překrývají a jsou individuálně různé.

Jak uvádí Vodáčková (2002) nejprve přichází **fáze omráčení a šoku**, která trvá od 0 do 24 až 36 hodin po události. Přednost má v tuto chvíli záchrana životů a majetku, důležitá jsou protišoková opatření. Zachránění potřebují informace, které jsou stručné, jasné a nikdy ne lživé. V tuto chvíli u rozsáhlých katastrof teprve nabíhá systém humanitární a psychosociální pomoci.

Následuje **fáze výkřiku** („Co se stalo?“), trvá do tří dnů po události. Omámenost přetrvává v pocitu, že svět je mimo (derealizace). Někdo se projevuje netečností, jiný účelnou a někdy přehnanou činností a čilostí. Pomoc přímých obětem by měla být stále velmi konkrétní a věcná (informace, uspořádání čau a činností, zabezpečení nápojů a díla, výhled do krátké budoucnosti).

Hledání smyslu („Proč nás to potkalo?“), trvá od tří dnů až do dvou týdnů po události. Zde přichází čas pro „naslouchací“ pomoc. Lidé potřebují o události opakovaně mluvit, porozumět jí. Potřebují, aby jim někdo naslouchal, aby uznal jejich prožitky a význam události.

Popření a znovu prožívání („Třeba se mi to jen zdálo.“), trvá od dvou týdnů do měsíce po události. V tuto chvíli se u někoho mohou projevit naléhavě posttraumatické jevy. Popření (ztráta vzpomínky) a snahy o popření (pokusy uzavřít se do snů) se střídají s přemítáním, jak mohlo být všechno jinak, kdyby.

Posttraumatická fáze („Musí se žít dál. Nechci se už k tomu vracet.“), trvá od jednoho měsíce do tří měsíců od události. V tuto chvíli se většinu rozhoduje, zda člověk v posttraumatických reakcích uvízne anebo se uzdraví a událost přijme do svého života.

4.2 *Vzdělávání žáků formou zážitkové pedagogiky – preventivně výchovná činnost*

Obsahové zaměření a formy preventivně výchovné činnosti pro ochranu obyvatelstva stanovuje Ministerstvo vnitra – Generální ředitelství HZS ČR s cílem umožnit hromadným informačním prostředkům a občanům přístup k informacím o možných rizicích vzniku mimořádných událostí s následným ohrožením životů a zdraví obyvatel, jejich majetku a životního prostředí.

Dále informuje o způsobech prevence a přípravách na řešení následků případných mimořádných událostí, ale i popularizuje výsledky činnosti HZS ČR a jeho humanitární poslání. Obsahem preventivní činnosti jsou zejména následující témata:

- zdroje a místa nebezpečí vzniku mimořádných událostí v okolí bydliště a pracoviště
- opatření, která jsou připravená k záchraně a ochraně zdraví života a majetku
- varování (varovný signál) a chování po jeho vyhlášení
- čísla tísňového volání
- poskytování první pomoci
- používání hasicích přístrojů
- evakuace, evakuační zavazadla
- improvizované ukrytí, improvizovaná ochrana v budovách
- improvizovaná ochrana dýchacích cest, očí a povrchu těla
- provádění částečné dekontaminace
- chování při různých druzích mimořádných událostí (povodeň, únik nebezpečných látek, hrozba teroristického útoku nebo akce apod.)

4.2.1 *Začlenění tematiky ochrany člověka za mimořádných událostí do vzdělávacích programů škol*

Ve školním roce 1991/1992 došlo na základních a středních školách ke zrušení vyučovacího předmětu branná výchova. Jeho koncepce neodpovídala novým

společenským podmínkám, avšak tento předmět nebyl ničím nahrazen. Tím došlo k přerušení vzdělávání dětí a mládeže v oblasti ochrany života a zdraví při mimořádných událostech.

Určitá snaha byla spatřena v experimentu, který proběhl v období od ledna 1994 do prosince 1994 na 71 školách, kdy se zařadila problematika ochrany člověka za mimořádných situací do výuky základních a středních škol. Hlavní myšlenkou bylo nevytvářet samostatný předmět, ale začlenit problematiku do stávajících vyučovacích předmětů následovně:

- ochranu člověka za mimořádných událostí ve společnosti (všeobecný přehled) bylo navrženo vyučovat v občanské a rodinné výchově
- téma přírodní katastrofy (mimořádné události způsobené přírodními silami) vyučovat v zeměpise nebo přírodopise
- provozní havárie v chemii
- radiační ochranu ve fyzice nebo v chemii

V konečném výsledku 88% zúčastněných pedagogů vyslovilo souhlas se zařazením výše uvedených témat do výuky na základních a středních školách. Na tomto základě byl ze strany ministerstva školství mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT) vydán pokyn ředitelům škol, v němž bylo doporučeno tematiky ochrany člověka za mimořádných situací do výuky zařadit. Tento stav trval do 15. března 2003, kdy vstoupil v platnost novelizovaný pokyn MŠMT zařadit uvedenou problematiku povinně do školních osnov v rozsahu minimálně 6 vyučovacích hodin ročně v každém ročníku³².

Od školního roku 2006/2007 probíhá výuka v souladu s novým systémem kurikulárních dokumentů, což znamená, že na základě rámcových vzdělávacích programů každá škola si zpracuje své školské vzdělávací programy. Tematika ochrany člověka za mimořádných událostí je v rámcových vzdělávacích programech začleněna do konkrétních vzdělávacích oblastí.

³² Pokyn ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy čj. 12050/03-22 a čj. 13586/03-22 ze dne 4. 3. 2003

4.3 Základní pedagogické pojmy

Pedagogika je věda zabývající se předáváním moudrosti. Pojímá veškeré vědění týkající se vzdělávání člověka. Ke zdokonalování člověka slouží již od počátku lidstva předávání zkušeností, informací a vědění. „*Termín pedagogika pochází z antického Řecka, kde byl slovem Paidagógos označován otrok, který pečoval o syna svého pána, doprovázel jej na cvičení a do školy. Ze staré řečtiny se tento výraz přenesl do antické latiny – jakožto paedagogus – avšak s posunutým výrazem nejen otrok-průvodce, ale i učitel, vychovatel.*“³³

Pedagogika je obsáhlou vědní disciplínou. Je založena na teoretických znalostech získaných praxí. Tyto dvě základní stránky jsou také dále členěny jako normativní, explanační a explorativní. „*Normativní charakter pedagogiky je dán tím, že pedagogika vytváří určité preskripce, normy, vzory, doporučení, ideály týkající se toho, jak realizovat edukaci především ve školním prostředí.*“³⁴ Charakter explanační pedagogiky – „*slouží k identifikaci a objasňování jevů edukační reality, poskytuje výklad o struktuře a fungování těchto jevů.*“³⁵

A charakter explorativní pedagogiky – „*je založen na výzkumu a na poznacích jím produkovaných.*“³⁶

Důležitost všech tří oblastí pedagogiky se zrcadlí v účinnosti působení na jedince. Bylo by zbytečné vytvářet teorie a normy, které by byly pro praktické působení nepoužitelné a nedaly by se prakticky ověřit. Propojenost teorie a praxe je základním stavebním kamenem pedagogiky a i jedné z jejích metod, která se nazývá zážitková pedagogika. Každá odborná věda má své pole působnosti, svou podstatu, svůj předmět. „*Předmětem pedagogiky jakožto vědy je edukační realita, její procesy a konstrukty. Obecně bychom mohli říct, že pedagogika se zabývá vším tím, co vytváří nějaké edukační prostředí a procesy, jež se v těchto prostředích realizují, a výsledky a efekty těchto procesů.*“³⁷

³³ PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. s.14.

³⁴ PRŮCHA, J. *Moderní Pedagogika*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. s.16.

³⁵ PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 1.vyd. Praha: Portál, 2000. s.18.

³⁶ PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 1.vyd. Praha: Portál, 2000. s.18.

³⁷ PRŮCHA, J. *Moderní Pedagogika*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. s. 27.

4.3.1 *Zážitková pedagogika*

Pedagogika pojímá velké množství výchovných a vyučujících metod. Mezi tyto metody patří také metoda zážitkové pedagogiky. Poskytuje prostor pro nalezení a rozvoj osobnosti člověka.

Metody zážitkové pedagogiky jsou výchovné prostředky formující člověka přirozenou cestou k lidskému bytí. Naše jednání působí na vnější svět, ale vychází z nás, z našich vnitřních hodnot a postojů. Tyto hodnoty a postoje si utváříme během svého vývoje zkušenostmi, které prožíváme.

Zážitková pedagogika je jednou z mnoha pedagogických metod. Je to metoda poznávání, hledání, a objevování prostřednictvím zážitků. Zážitek zde není cílem, ale prostředkem. O hmotné věci můžeme přijít, můžeme je snadno ztratit, ale nikdy nemůžeme přijít o své vlastní zážitky.

Je to metoda výchovy, kde je hlavní podstatou to, co člověk dělá a jak to dělá. Je vhodná pro širokou škálu věkových kategorií, jelikož ke změně jednání můžeme dojít v každém věku, ale je především vhodná pro věkovou kategorii pubescentů a postpubescentů, protože v této době si mladý člověk začíná uvědomovat kontinuitu mezi úmysly – jednáním – důsledky.

4.3.2 *Typy zážitkových programů*

Organizace působící v oblasti zážitkové pedagogiky nabízejí řadu programů, např.:

- jednorázové zážitkové akce pro dospělé,
- program zaměřený na stmelení kolektivu,
- teambuilding,
- vzdělávání zážitkem.

Jednorázové zážitkové akce pro dospělé jsou otevřené akce, kde se účastníci většinou předem neznají. Cílem těchto akcí často bývá, spíše než budování skupiny, dozvědět se něco nového o sobě, naučit se zvládat nestandardní situace, překonávat své hranice.³⁸

³⁸ PELÁNEK, R. *Příručka instruktora zážitkových akcí*. Praha: Portál, 2008. s. 12.

Cílem programu zaměřeného na **stmelení kolektivu** je seznámení lidí ve skupině, její vzájemná spolupráce a soudržnost. Spíše než na rozbor situací je kladen důraz na společný prožitek a poznání v různých situacích.³⁹

Teambuilding (budování týmu) je zaměřen na cílené, promyšlené a strukturované budování a rozvíjení pracovních týmů a výkonového a tvůrčího potenciálu. Hlavním smyslem tohoto kurzu je podpora vzájemné důvěry, komunikace, odhalení přirozených vůdčích osobností apod. Je zaměřený na konkrétní pracovní skupinu a to nejčastěji na počátku jejich společného působení.⁴⁰

Vzdělávání zážitkem je cílené vzdělávání na určité téma s důrazem na praktické využití a trénink. U těchto kurzů je důležité nejen si nové poznatky zapamatovat, ale také si získané dovednosti vyzkoušet. Množství informací získaných na zážitkovém kurzu není vyčerpávající, ale je dobře zafixováno.⁴¹

4.3.2.1 *Východiska zážitkové pedagogiky*

Pedagogika zážitku, jako metoda, má čtyři základní východiska, jsou jimi:⁴²

- cyklus učení prožitkem,
- flow,
- komfortní zóna,
- princip dobrovolnosti.

✓ **Cyklus učení prožitkem** (viz obr. 2)

Základní východisko zážitkové pedagogiky je teorie, že lidé se nejlépe učí z vlastní zkušenosti, pokud je jí zpětně dobře porozuměno. Na tomto základě navrhl David Kolb na počátku 80. let schéma učení.⁴³

³⁹ Zahrádková, E. *Teambuilding – cesta k efektivní spolupráci*. Praha: Portál, 2005, s. 145.

⁴⁰ Zahrádková, E. *Teambuilding – cesta k efektivní spolupráci*. Praha: Portál, 2005, s. 146.

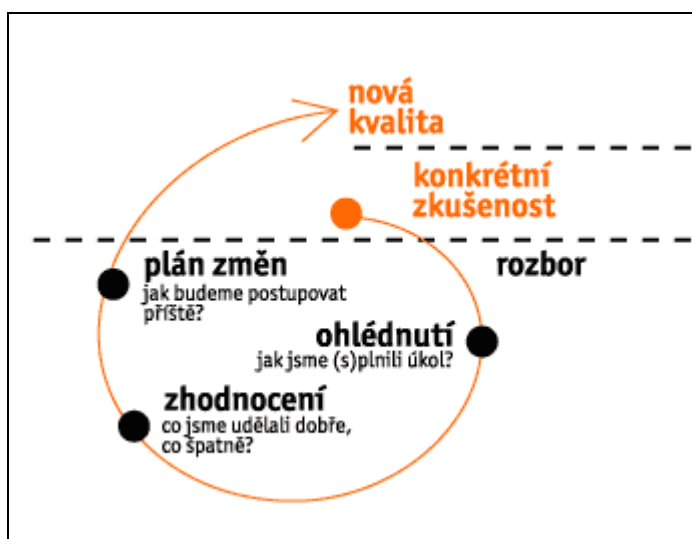
⁴¹ Zahrádková, E. *Teambuilding – cesta k efektivní spolupráci*. Praha: Portál, 2005, s. 148.

⁴² Činčera, J. *Práce s hrou pro profesionály*. Praha: Grada, 2007, s. 15.

⁴³ Činčera, J. *Práce s hrou pro profesionály*. Praha: Grada, 2007, s. 16.

Proces učení ze zkušenosti probíhá podle Kolbových výzkumů cca v 80 % lidského jednání. V zážitkové pedagogice se usiluje o to, aby tento proces nebyl spontánní, ale byl záměrný, cílený a usměrňovaný. Jako nástroj stimulace procesu učení jsou společné rozbor chování, skupinová reflexe.⁴⁴

Obr. 2 Kolbův cyklus učení⁴⁵

Konkrétní zkušenosti se v tomto případě označuje provedení samotné aktivity. Je to provádění zadaného úkolu, který vyžaduje nasazení, komunikaci v týmu, spolupráci atd.

Ve fázi **ohlédnutí** probíhá rekapitulace absolvované aktivity, také sdělování a sdílení pocitů, nálad, únavy, emocí.

Zhodnocování není zaměřeno pouze na spokojenost s dosaženým cílem, hovoří se o tom, co skupina udělala dobře, co špatně, pojmenovávají se fungující principy i chyby v řešení, v komunikaci apod.

⁴⁴ SVATOŠ, V., LEBEDA, P. *Outdoor trénink pro manažery a firemní týmy*. Praha: Grada, 2005, s. 41.

⁴⁵ *Kolbův cyklus učení* [online]. Praha: Outward Bound – Česká cesta [cit. 2008-04-07]. Dostupné na WWW: <<http://www.ceskacesta.cz/stranka.py?ids=STR000000000000034>>.

Při **plánování změn** se skupina snaží najít efektivnější řešení, hledá to, čeho se má v budoucnu vyvarovat a také to, co by bylo dobré zopakovat. Plán změn bývá také někdy souhrnně zaznamenáván ve stručných bodech.

Při pořádání zážitkových akcí se Kolbův cyklus často zjednodušuje pouze na dvě fáze – na zkušenost a reflexi (ta v tomto případě zahrnuje ohlédnutí, hodnocení i plán změn). Po reflexi následuje další zkušenost, při které by mělo dojít k posunu díky novým zkušenostem. V optimálním případě nejde o uzavřený cyklus, ale o spirálu.⁴⁶

Cyklus učení prožitkem je obecně kladně přijímán, bývá však i terčem kritiky, ta upozorňuje např. na přílišné zjednodušení procesu učení, na to, že cyklus neukazuje, že zkušenost může vést i ke špatným závěrům. Také může působit dojmem, že všechny fáze mají být stejně dlouhé a důležité.⁴⁷

Eva Zahrádková ze své zkušenosti udává další problém Kolbova cyklu: „*Kamenem úrazu je, že člověk běžně nepoužívá situace k učení a není zvyklý zobecňovat jednotlivé situace k poučení pro příští akce (...). To bývá často překážkou při zážitkovém učení, protože účastníci si nejdřív musí zvyknout na nový způsob analýzy a rozboru, aby z něj mohli vytěžit maximum.*“⁴⁸

✓ **Flow**

Teorii optimálního prožívání založeného na pojmu plynutí (flow) zformuloval americký psycholog M. Csikszentmihalyi (1996). Je to teorie, která říká, že člověk ve stavu plynutí je natolik zaměřen na vykonávanou činnost, že jí přiřazuje maximální důležitost.⁴⁹

Je žádané, aby účastníci zážitkové akce byli zaujati pro hru, aby byli ponořeni do fiktivní situace, při které se mění vnímání času i emocí. Stav flow se objevuje, pokud je na stejné úrovni nad kritickým prahem dovednosti účastníka i výzva situace. Když dovednosti převyšují požadavky výzvy, dostavuje se nuda. Pokud dovednosti nestačí

⁴⁶ PELÁNEK, R. *Příručka instruktora zážitkových akcí*. Praha: Portál, 2008, s. 21.

⁴⁷ ČINČERA, J. *Práce s hrou pro profesionály*. Praha: Grada, 2007, s. 16 – 17.

⁴⁸ Zahrádková, E. *Teambuilding – cesta k efektivní spolupráci*. Praha: Portál, 2005, s. 137.

⁴⁹ JIRÁSEK, I. Vymezení pojmu zážitková pedagogika, *Gymnasion*, 2004, roč. 1, č. 1, s. 6 – 15

nárokům výzvy, výsledkem je strach. Když ale výzva i dovednosti padají pod kritický práh, je výsledkem apatie.⁵⁰

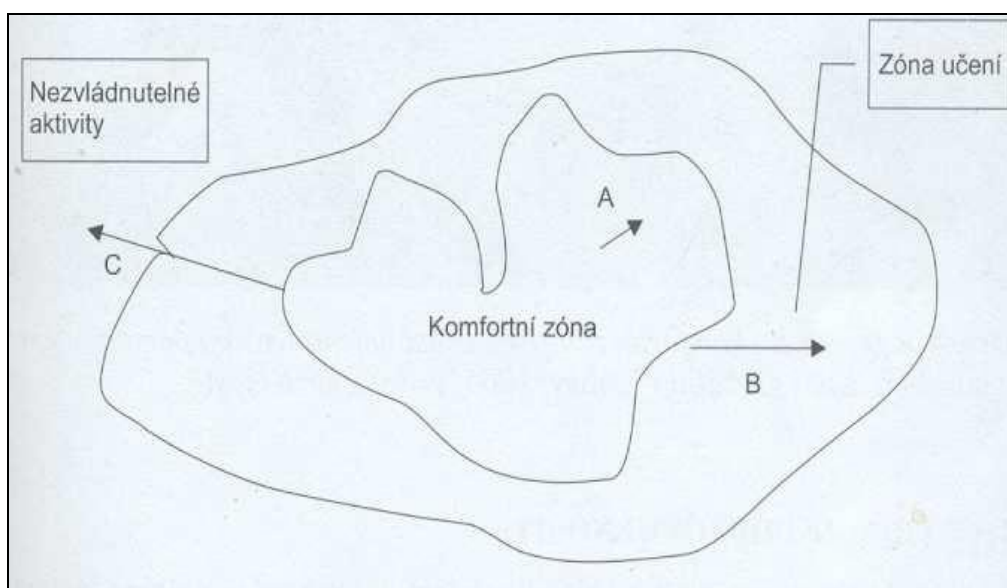
Csikszentmihalyi rozlišuje tři hlavní složky stavu flow:⁵¹

- koncentrace – stav, kdy je účastník absolutně pohlcen aktivitou,
- zájem – základní předpoklad pro udržení motivace,
- zábava a pocit uspokojení, který s ní souvisí.

Předpokladem tohoto stavu je také ztráta rozpaků, příležitost k úspěchu, možnost volby při řešení úkolu, přítomnost jasných cílů, zpětné vazby, koncentrace apod.⁵²

✓ **Komfortní zóna** (viz obr. 3)

Obr. 3 **Komfortní zóna**⁵³

⁵⁰ ČINČERA, J. *Práce s hrou pro profesionály*. Praha: Grada, 2007, s. 17.

⁵¹ ČINČERA, J. *Práce s hrou pro profesionály*. Praha: Grada, 2007, s. 17.

⁵² ČINČERA, J. *Práce s hrou pro profesionály*. Praha: Grada, 2007, s. 17.

⁵³ ČINČERA, J. *Práce s hrou pro profesionály*. Praha: Grada, 2007, s. 19.

Komfortní zóna (A)

Člověk se pohybuje v oblasti činností a vztahů, kterou má dobře zmapovanou. Na podněty, které zde dostává, reaguje naučenými a ověřenými postupy. Tato oblast se v zážitkové pedagogice nazývá komfortní zónou. Život pouze v této zóně by člověka příliš neuspokojoval, vedl by k omezenosti a bránil by jakémukoli osobnímu rozvoji.⁵⁴

Tvar a velikost komfortní zóny, stejně jako činy vedoucí k jejímu opuštění, jsou čistě individuální záležitostí. Zážitkové kurzy programově „vyhání“ účastníky z této oblasti, musí však být voleny takové aktivity, které představují zvládnutelný cíl.⁵⁵

Komfortní zóna nevyžaduje po člověku snahu, vynakládání energie ke zdolání situace. Nepřestavuje pro něj výzvu, a proto ani žádné učení.⁵⁶

Zóna učení (B)

Zónou učení se nazývá oblast neznámého. Tato zóna člověku přináší překvapení, zábavu a vzrušení. Jsou to situace, které nezná, kde se může naučit nové postupy a přístupy. Člověk se může pouštět pořád dál a objevovat nové možnosti. Podpora ostatních účastníků člověku při vystoupení z komfortní zóny pomáhá.⁵⁷

To, jak se účastník vyrovná s novými podněty a situacemi, do značné míry ovlivní jeho chování do budoucna. Pokud je vkročení do této zóny spojeno s překonáním obav a provází ho vyrovnání se situací, člověk si rozšíří komfortní zónu, je si vědom, že dokáže víc a že je dobré zkusit novou situaci.⁵⁸

Pokud je tento krok provázen neúspěchem a nepříjemnými pocity, hrozí riziko, že místo toho, aby se jeho komfortní zóna rozšířila, by se naopak zmenšila.⁵⁹

Zóna paniky – nezvládnutelné aktivity (C)

Zónou paniky je nazývána situace, kdy je krok z komfortní zóny příliš veliký. Je to krok, který učení může změnit v hrůzu. Je to oblast nad síly člověka. Jedinec cítí, že

⁵⁴ SVATOŠ, V., LEBEDA, P. *Outdoor trénink pro manažery a firemní týmy*. Praha: Grada, 2005, s. 31.

⁵⁵ SVATOŠ, V., LEBEDA, P. *Outdoor trénink pro manažery a firemní týmy*. Praha: Grada, 2005, s. 33.

⁵⁶ ČINČERA, J. *Práce s hrou pro profesionály*. Praha: Grada, 2007, s. 19.

⁵⁷ ZAHŘÁDKOVÁ, E. *Teambuilding – cesta k efektivní spolupráci*. Praha: Portál, 2005, s. 34.

⁵⁸ SVATOŠ, V., LEBEDA, P. *Outdoor trénink pro manažery a firemní týmy*. Praha: Grada, 2005, s. 32.

⁵⁹ SVATOŠ, V., LEBEDA, P. *Outdoor trénink pro manažery a firemní týmy*. Praha: Grada, 2005, s. 32.

takovouto situaci nezvládá, přestává ji hodnotit reálně, přehlíží zdroje, kterých lze využít, zaměřuje se jen na překážku, nikoli na řešení a přestává věřit sám sobě.⁶⁰

Instruktor zážitkové akce musí brát v potaz nejen fyzické dispozice a předchozí zkušenosti účastníků, ale také cíle kurzu. Také si sám musí vyzkoušet, jaké je vystoupit ze zóny pohodlí, potom teprve může rozumět tomu, co s člověkem dokáže udělat strach a panika.⁶¹

✓ Princip dobrovolnosti

Na začátku každé zážitkové akce je nutné seznámit klienty s principem dobrovolnosti. Pro ten se používá také název Challenge by Choice. Je jím nazýváno osobní rozhodnutí každého jedince pro vstup do aktivity.⁶²

Tři hlavní zásady principu dobrovolnosti podle Carlsona a Evanse jsou:⁶³

- Účastníci si stanovují své vlastní cíle vzhledem k výzvě – úspěchem nemusí chápat splnění celé aktivity, ale jen stanovených cílů.
- Účastníci musí mít možnost se rozhodnout, co a v jaké míře si z aktivity chtějí vyzkoušet – nutné je respektovat, jak velký prostor chce účastník v aktivitě zaujímat.
- Princip informované volby – účastník potřebuje pro svou volbu informace. Úkolem instruktora je najít míru informovanosti o plánované akci, která neodhalí její tajemství, a přesto budou klienti vědět, co se bude dít, aby se mohli pro svou účast rozhodnout.

Úkolem instruktora je monitorovat skupinový tlak a zasáhnout, pokud přeroste v nezdravé hecování. Účastníkovi, který aktivitu odmítl je nutno poskytnout podporu, aby u něj nevznikl pocit méněcennosti a aby se nevytvořil negativní vztah skupiny k jedinci.⁶⁴

⁶⁰ ZAHŘÁDKOVÁ, E. *Teambuilding – cesta k efektivní spolupráci*. Praha: Portál, 2005, s. 34.

⁶¹ POKORNÝ, A. Účastníci zájezdu: za hranice komfortní zóny, *Gymnasion*, 2006, roč. 3, č. 6, s. 111 – 112

⁶² SÝKORA, J. *Zážitkové kurzy jako nástroj pedagoga volného času*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006, s. 13.

⁶³ ČINČERA, J. *Práce s hrou pro profesionály*. Praha: Grada, 2007, s. 21 – 22.

⁶⁴ SÝKORA, J. *Zážitkové kurzy jako nástroj pedagoga volného času*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006, s. 13.

Je důležité zdůraznit, že princip dobrovolnosti však nemůže být chápán jako právo odejít. Jedinec má být aktivně přítomen a zapojit se např. jako morální podpora, technická pomoc apod.⁶⁵

4.4 Výchova a vzdělávání

Výchovu a vzdělávání lze pro teoretické vymezení od sebe oddělit, ale v každodenním životě jsou tyto dva procesy spolu úzce spjaty. V oblasti pedagogiky jsou výchova a vzdělání formulovány v širším a užším smyslu. Výchova je činnost, která ve společnosti zajišťuje předávání „duchovního majetku“ společnosti z generace na generaci. Kdežto vzdělávání se obecně v pedagogické teorii chápe, jako proces záměrného a organizovaného osvojování poznatků, dovedností a postojů.⁶⁶

Člověk je vychováván a vzděláván od první chvíle svého narození až po okamžik smrti. Tyto procesy jsou spolu velmi úzce spjaty. *„Proto se v poslední době v politických dokumentech dává přednost termínu vzdělávání, zahrnující i výchovu.“ Zahraniční legislativa i pedagogika volí obvykle postup, v němž je výchova pokládána za součást vzdělávání a celý proces je označován jediným slovem „edukacion“.* *Přikládání materiál se k tomuto přiklání... používá slovo „vzdělávání“ jako termín označující souhrnně jak výchovné, tak vzdělávací působení.*⁶⁷

4.4.1 Edukační realita

Výchova a vzdělání je doménou rodičů a školy. Rodiče jsou těmi prvními, kteří nás vedou a škola tou, co poskytuje nejširší prostor pro vzdělání a výchovu. Ale ani rodiče ani škola nejsou jedinými působícími činiteli v těchto procesech. Výchovu a vzdělání ovlivňuje řada dalších faktorů. *„Vzdělávání v současné civilizaci prochází mohutným rozvojem. Mluví se o učící se společnosti, ve které nejen povinné školní vzdělávání, ale i*

⁶⁵ ČINČERA, J. *Práce s hrou pro profesionály*. Praha: Grada, 2007, s. 21 – 22.

⁶⁶ PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 1.vyd. Praha: Portál, 2000. s.14-15.

⁶⁷ PRŮCHA, J. *Moderní Pedagogika*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. s. 51.

veškeré další, formální a neformální vzdělávání nabývá stále větší závažnosti pro život lidí.⁶⁸

4.4.2 **Edukant a edukátor**

Pojmy edukant a edukátor jsou novými termíny moderní pedagogiky. Jsou odvozeny od slova edukace - vzdělávání, za účelem možnosti rozšíření pohledu do mimoškolního prostředí. „Termín „žák“ a „učitel“ nemohou požadavek obecnosti splňovat, neboť se svým konkrétním významem vztahují k čistě školnímu prostředí. V poslední době vzniká naléhavá potřeba označit takové profese, jež se u nás nyní prosazují, jako je pracovník provádějící výcvik, vyškolení zaměstnanců v podnikovém vzdělávání, či instruktora v krátkodobém kurzu.“⁶⁹

„Termínem edukant je tedy možno označovat různé subjekty edukačních procesů bez ohledu na věk či typ prostředí: Edukantem je žák v předškolním či školním věku, student vysoké školy, učeň, účastník profesního školení, účastník jazykového kursu, dítě poučované rodičem a další poučované osoby v neformálních životních situacích. Podobně termín edukátor označuje nejen učitele, ale i lektory, instruktory, vychovatele, konzultanty, poradenské pracovníky, trenéry, školitele a všechny další osoby, které nějakým způsobem vyučují, poučují, instruují jiné lidské subjekty.“⁷⁰

4.4.3 **Edukační prostředí**

Pojem edukační prostředí zní jako nově uměle vybudované prostředí pro učení. Ale není tomu tak. Tento název se objevuje v pedagogické teorii nově, ale v podstatě o něm víme již dlouho. Pouze jsme jej ale vztahovali jen na prostory školy. O tom jak působí prostředí školy na proces vzdělávání se již zmiňuje J. A. Komenský ve svém díle Velká didaktika. Průcha uvádí tento názor Komenského: „Škola sama má být místo příjemné vábíci uvnitř i vně oči. Uvnitř budiž světlý čistý pokoj, ozdobený všude obrazy, ať už jsou to obrazy znamenitých mužů, ať zeměpisné mapy, ať památky historických událostí

⁶⁸ PRŮCHA, J. *Vzdělávání a školství ve světě: základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. s.15.

⁶⁹ PRŮCHA, J. *Moderní Pedagogika*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. s. 16.

⁷⁰ PRŮCHA, J. *Moderní Pedagogika*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. s. 61.

nebo nějaké emblémy. Venku pak budiž u školy nejen volné místo k procházení a společným hrám, nýbrž i nějaká zahrada, do níž by byli časem pouštěni a naváděni těšit se pohledem na stromy, kvítí a byliny. Když se vše takto zařídí, je pravděpodobné, že děti budou chodit do škol s nemenší chutí.“⁷¹ Komenský zde detailně poukazuje na význam edukačního prostředí ve škole. To, v jakém prostředí se děti učí, působí na proces vzdělávání. V příjemnějším prostředí vzniká vyšší motivace k učení.

Edukačním prostředím není jen fyzický prostor školy, ale spadá do něj mnohem širší oblast. Edukační prostředí je každé prostředí, které ovlivňuje proces vzdělávání. V pojetí moderní pedagogiky máme tedy edukační prostředí rozděleno na **vnější** a **vnitřní**.

Vnější edukačním prostředím se rozumí – okolí: školy, rodiny, pracoviště, volnočasových zařízení. Zabývá se ekonomickými, sociokulturními, demografickými a etnickými charakteristikami.

Naproti tomu **vnitřní edukační prostředí** je dále děleno na **fyzikální a psychosociální**. Jako **fyzikální edukační prostředí** vidíme ergonomické parametry (osvětlení, prostorové dispozice, využití barev atd.). Jedná se o to, jak je co připraveno, jak je co zařízeno a naaranžováno.

Psychosociální edukační prostředí je orientováno na bytost. Je **statické** a **proměnlivé**. **Statické psychosociální edukační prostředí** je také jinými slovy nazýváno – učební klima.

Jde o trvalejší sociální vztahy mezi účastníky edukačních procesů (mezi rodiči a dětmi, edukanty a edukátory, mezi dětmi navzájem...). **Proměnlivé psychosociální edukační prostředí** je takzvanou – učební atmosférou. Působí zde krátkodobé vlivy na obsah a charakter komunikace mezi účastníky.⁷²

⁷¹ PRŮCHA, J. *Moderní Pedagogika*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. s. 62.

⁷² . PRŮCHA, J. *Moderní Pedagogika*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. s. 64.

4.4.4 Edukace

Hlavní náplní edukace je učení. Touto problematikou se především zabývají vědní disciplíny pedagogiky a psychologie. „*Učení je poměrně trvalá změna v potencionálním chování jedince v důsledku zkušenosti.*“⁷³

Podstatou každého učení je, že by mělo jedince nějak ovlivnit a změnit. Tato změna by měla nastat jako důsledek toho, co prožijeme a stát se potencionálem pro to, co nás čeká. Učení má mnoho podob a mnoho faktorů, které jej ovlivňují.

M. Nakonečný se v problematice učení opírá o poznatky R. S. Woodworth a H. Schlosberg, kteří uvádějí: „*Učení zahrnuje mnohem více než úmyslné učení se nazpaměť a nácvik... Učení není jen specifický druh aktivity. Je to změna, která se vyskytuje v organismu během mnoha druhů aktivit. Pozdější aktivita je odlišná v důsledku předchozí aktivity... Učení se projeví vždy, když pozdější aktivita vykáže nějaký následný účinek předcházející aktivity... Učení vytváří relativně trvalé následné účinky.*“ B. Berelson a G. A. Steiner vymezují učení jako „*změny v chování, které rezultují z předešlého chování v podobných situacích.*“⁷⁴

Nakonečný přikládá k těmto poznatkům, že se učení nevztahuje jen na chování, ale na všechny psychické jevy. Znamená to, že se člověk učí i svým citům a snahám, svému vnímání a myšlení, což dokazuje jeho individuální vývoj.⁷⁵

Mnohdy, když se řekne slovo pedagogika, pohrdavě a otráveně se ušklíbáme. Se vzpomínkou na hodiny strávené nad věcmi, které jsme se museli naučit. Ale když ve vhodnou chvíli vypluje na povrch to, co jsme se dříve naučili, prostoupí nás blažený pocit, hrdost a sebeúcta. Pedagogika nám přináší uvědomění toho, co jsme a jací jsme. Edukace rozvíjí nejen naše odborné znalosti a dovednosti, ale i způsoby jednání a chování, rozvíjí je každý den, neboť každou hodinou vstupujeme do rolí edukantů a edukátorů.

⁷³ FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. Přel. K. Balcar. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. s.146. Přel. Z: Psychology for teachers.

⁷⁴ NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. 2. rozšíř. vyd. Praha: Akademie, 1998. s. 359.

⁷⁵ NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. 2. rozšíř. vyd. Praha: Akademie, 1998. s. 359.

V každém prostředí, ve kterém se ocitáme, rozvíjíme svou osobnost. Edukací si osvojujeme nepoznané a poznaným vstupujeme do nových světů. Do těchto nových světů můžeme vstoupit různými způsoby, které se řídí různými metodami. Jednou z těchto metod je metoda zážitkové pedagogiky.

4.5 *Zážitková pedagogika*

Pedagogika pojímá velké množství výchovných a vyučujících metod. Mezi tyto metody se také řadí metoda zážitkové pedagogiky. Poskytuje prostor pro nalezení a rozvoj osobnosti člověka. Metody zážitkové pedagogiky jsou výchovné prostředky formující člověka přirozenou cestou k lidskému bytí. Naše jednání působí na vnější svět, ale vychází z nás, z našich vnitřních hodnot a postojů. Tyto hodnoty a postoje si utváříme během svého vývoje zkušenostmi, které prožíváme.

Zážitková pedagogika je jednou z mnoha pedagogických metod. Je to metoda poznávání, hledání, a objevování prostřednictvím zážitků. Zážitek zde není cílem, ale prostředkem. O hmotné věci můžeme přijít, můžeme je snadno ztratit, ale nikdy nemůžeme přijít o své vlastní zážitky.

Zážitková pedagogika je prostředek k odkrývání nitra osobnosti člověka, k sebenalezení a rozvinutí životně důležitého bytí ve společnosti. Je to metoda výchovy, kde je hlavní podstatou to, co člověk dělá a jak to dělá. Je vhodná pro širokou škálu věkových kategorií, jelikož ke změně jednání můžeme dojít v každém věku, ale je především vhodná pro věkovou kategorii pubescentů a postpubescentů, protože v této době si mladý člověk začíná uvědomovat kontinuitu mezi úmysly – jednáním – důsledky.

V dnešní době očekáváme od mladého člověka čestnost, samostatnost, umění pracovat v kolektivu, kreativitu, odvahu, flexibilitu a mnoho dalších dovedností. K tomu, aby se tyto a těmito podobné dovednosti staly nám vlastní, je třeba je poznat a rozvíjet. Prostor pro širší využívání metody zážitkové pedagogiky v České republice se otevřel v posledních deseti letech. Zážitková pedagogika se stala módním trendem v oblasti volného času. Každý chce vybědnout z šedi každodenního života, prožít nějaké dobrodružství, zažít něco nového. Cestovní kanceláře, dětské tábory, volnočasová

zařízení nabízejí programy, které slibují nesčetný počet zážitků. Ale zážitky zde většinou nejsou prostředkem, ale cílem a v tom se metoda zážitkové pedagogiky diametrálně odlišuje.

Hlavním cílem zážitkové pedagogiky je ovlivnění chování a jednání jedince. A proto by měla být zážitková pedagogika se zaměřením na chování žáků při mimořádných událostech začleněna do školního vzdělávacího programu a působit ve školním volném čase.

Český koncept zážitkové pedagogiky vychází z kořenů české výchovy v přírodě a navazuje na její lepší tradice. Jak informuje Hanuš (2009) zážitková pedagogiky zdůrazňuje především slova prožitek, zážitek, zkušenost; ty jsou vyvolávány v procesu dramaturgie, tedy v cíleně plánovaných a uváděných situacích, kde se nejčastěji jako prostředek používají různé podoby fenoménu hry.

„Cílem tohoto pojetí je vždy rozvoj jedince, rozvoj osobnosti v nejrůznějších dimenzích a aspektech. Více než na vědomost a dovednosti se orientuje tento přístup směrem k rozvoji jedince“⁷⁶

Mezi znaky prožitku Hanuš (2009) řadí:

- nenahraditelnost v lidském životě. Zaměření na jednotlivou, jedinečnou událost, ohraničenou prostorově i časově
- jedinečnost prožitku spočívá v nemožnosti zaměnit jeden za druhý
- individuálnost prožitku, každý z nás prožívá dnou situaci jinak, na základě individuálně rozvinutých složek osobnosti a dřívějších zkušeností
- intencionálnost prožitku, jedná se o sounáležitost prožívajícího jedince a prožívané události
- nepřenositelnost z jednoho individua na druhé. Prožitek je ryze individuální záležitostí
- komplexnost při získávání prožitku. Prožití nelze zúžit na racionální či emocionální zaujetí.

⁷⁶ HANUŠ, R., CHYTILOVÁ, L. Zážitkově pedagogické učení. Praha: Grada Publishing, 2009. s. 12

4.5.1 *Vymezení pojmu zážitková pedagogika*

Při vymezení pojmu zážitková pedagogika se jen těžko vybírají slova. Není to z důvodu, že by jich bylo málo, ale spíše naopak. J. Pávková definuje zážitkovou pedagogiku jako výchovu zážitkem. Vymezuje ji jako výchovné postupy založené na prožitku a zkušenosti. Uvádí, že je to znovuobjevená metoda výchovy ve volném čase, která zpětně významně ovlivňuje celou pedagogiku.

Zážitková pedagogika je oblast, která se volně promítá i do jiných pedagogických oblastí, a zrovna tak se i jiné oblasti promítají do zážitkové pedagogiky. Je to například ekopedagogika, kreativní vzdělávání, atd.

Zážitkovou pedagogiku bychom mohli vymežit na základě pojmů, na kterých staví. Což je především **učení zkušeností, prožívání a učení, prožitek ve společenství, hranice svých možností, jednota, vztah k vlastnímu tělu, aktivity a důsledky, aktivity a zpětná vazba, praktické zkušenosti**. Všechny tyto pojmy se ve větší či menší míře promítají do zážitkové pedagogiky a ta s nimi pracuje.

4.5.2 *Prožitek a zážitek*

Velice důležitým a nezbytným pojmem je pro nás prožitek. Autentický prožitek je jedním ze základů psychiky. Můžeme jej chápat z pohledu psychologie jako citově zabarvené vnímání aktuálního, někdy i dramaticky se odehrávajícího životního okamžiku.⁷⁷

Vždy je to však pouze náš osobní prožitek, který není identický s žádným jiným prožitkem. Náhle přichází poznání, které se váže na naše zhodnocení okolní skutečnosti, které právě prožíváme. Souhlasíme s názorem, že prožitek je charakteristický svou bezprostředností, je závislý právě na zvláštěnostech člověka, který jej prožívá.⁷⁸

⁷⁷ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*, s. 461.

⁷⁸ NEUMAN, J., a kol. *Překážkové dráhy, lezecké stěny a výchova prožitkem*, s. 34.

Prožitek většinou odlišujeme od času běžného dne a znamená pro prožívajícího něco nevšedního. Ovšem slovem prožívání myslíme psychický jev, který je charakteristický uvědomovaným duševním obsahem, který je příliš individuální a těžko sdělitelný.⁷⁹

*„Emoční prožitek je postaven na citovém zážitku, v němž událost vyvolává autonomní aktivaci a kognitivní hodnocení, která vedou k vnímané aktivaci a emočnímu přesvědčení, z čehož se poté skládá výsledná emoce. Emoční výraz a jeho vnímání můžeme chápat jako určitý druh výrazové zpětné vazby“.*⁸⁰

Pokud tedy zažijeme určitou skutečnost prostřednictvím citů, probudí se v nás aktivita a hodnotíme-li ji prostřednictvím vnímání, dojdeme ke konečné námi prožívané emoci. Jakkoli se zdá být tento proces prožitku složitý, je důležité jej pochopit pro naše další zkoumání. Proces zpracování prožitků, neboli zvnitřnění je podnětem, který jsme si v reflexi, review či v cílené zpětné vazbě zpracovali a uchovali si jej, a který se tak stává zážitkem. Každý autor sice používá jiné pojmenování, vždy se však má na mysli cílené poohlédnutí se zamyslení a vyjádření se nad prožitkem, který již proběhl.

Zážitky provází každého člověka po celý jeho život a tedy i obohacují jeho duševní stránku. Zážitkem zde myslíme, z pohledu psychologie, každý duševní jev, který jedinec vnímá a prožívá. Tedy vnímání, myšlení, představivost; jakožto vnitřní, subjektivní citově provázaný, zdroj osobní zkušenosti.⁸¹

Zážitek lze charakterizovat jako spojovací článek mezi prožíváním a zkušeností. Je jakýmsi „momentálním úsekem prožívání“.⁸²

Zážitek popisuje jako smysluplný celek, který se vyděluje v naší mysli a projevuje se ve verbálním sdělování další osobě. Zážitkem je zde myšlena část naší minulosti, kdy jsme byli ve spojení s naším prožíváním, a tudíž se propojovaly všechny roviny psyché.

4.5.3 Zkušenost

*„Diference mezi pojmy prožitek a zážitek, není v obecné češtině nijak pociťována“.*⁸³
Rozlišení je pouze ve vztahu ke zkušenosti. Pojďme se tedy podívat na pojem

⁷⁹ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*, s. 461.

⁸⁰ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*, s. 461.

⁸¹ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*, s. 701.

⁸² HUDLIČKA, P. *Prožívání - Zkušenost - Životní svět: aneb O cestách do světa na zkušenou*, s. 70-75.

⁸³ JIRÁSEK, I. Vymezení pojmu zážitková pedagogika. *Gymnasion*, 2004, č. 1, s. 6-15.

zkušenost. Zkušenost můžeme charakterizovat jako poznání, které přichází z vnějšího prostředí, prostřednictvím pozorování, pokusů a činností, které konáme.⁸⁴

S poznáním se setkáváme již od narození a je prvním i důležitým zdrojem našeho vědění o světě, které získáváme pomocí praktické činnosti. Pomocí zkušenosti nabýváme jistoty, důvěřujeme druhým, nebo naopak jsme obezřetní při interakci s neznámými lidmi. Zkušenost je přímo vázána na proces výchovy a vzdělání, ale i učení. Pokud budeme hledat jazykovou rozdílnost zmíněných pojmů v anglickém jazyce, zjistíme, že vůbec nelze vystihnout. Jazykový výraz „experience“ se používá pro prožitek, zážitek i zkušenost pravděpodobně z důvodu vnímání zkušenosti jako paměti uchovaného prožitku.

4.5.4 Příprava a tvorba zážitkového projektu

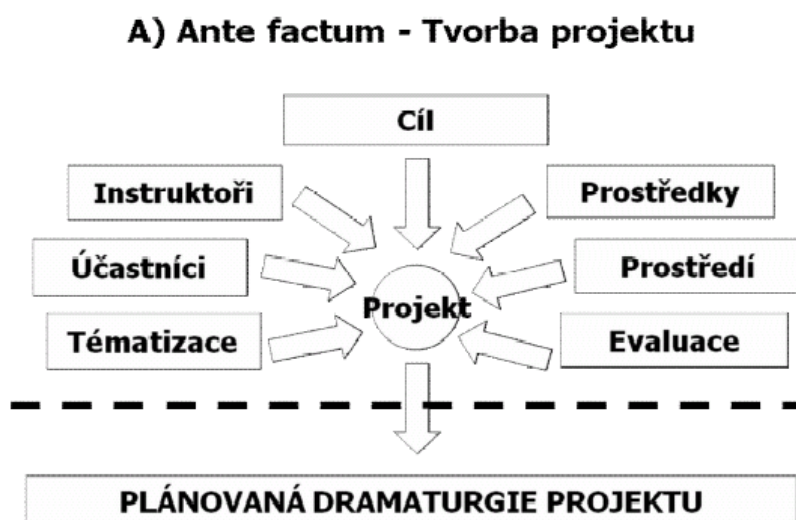
Příprava a tvorba zážitkového projektu má podle Hanuše a Chytilové (2009) tři části.⁸⁵

- **Ante faktum** - plánování dramaturgie, myšlenkový koncept, ideální scénář. (obrázek 4.)
- **Faktum** - reálná dramaturgie. Účastník:
 - cítí, prožívá,
 - specifikuje (princip přijetí a zvnitřnění, pomoc člověku najít skutečnost)
 - nazve (pojmenuje) a vysloví. (obrázek 5.)
- **Post faktum** – ideální dramaturgie, zhodnocení, závěrečná zpráva, upravený reálný scénář. (obrázek 6.)

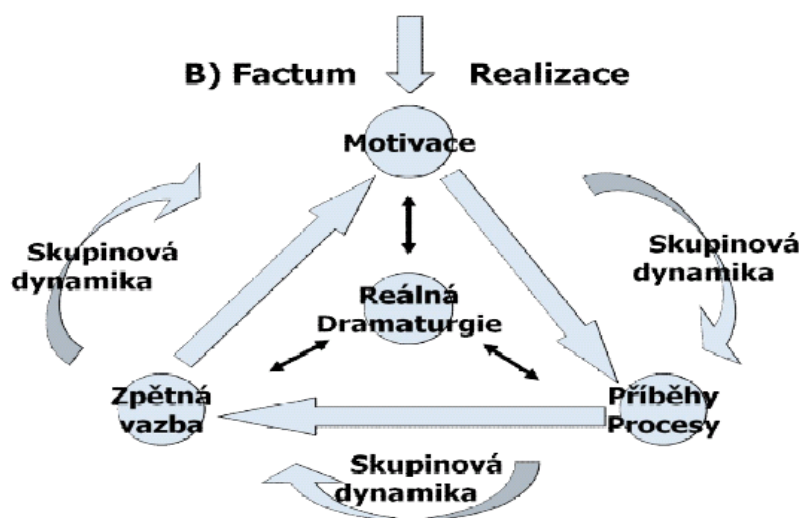
⁸⁴ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*, s. 703.

⁸⁵ HANUŠ, R., CHYTILOVÁ, L. *Zážitkově pedagogické učení*. Praha: Grada Publishing, 2009. s. 18

Obrázek 4. Ante factum – tvorba projektu⁸⁶

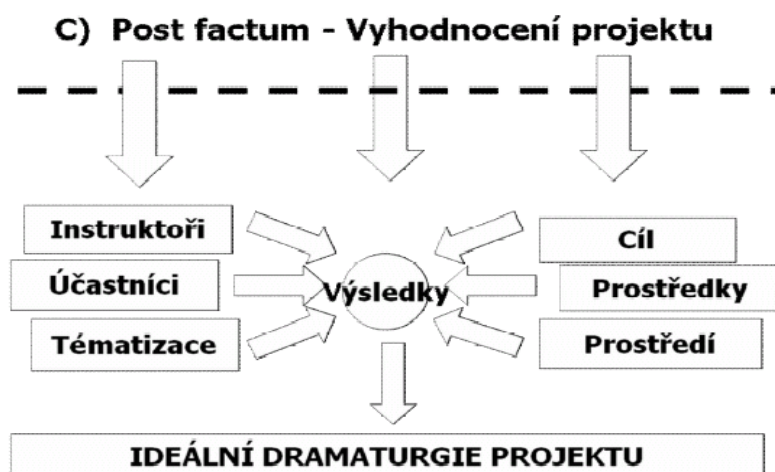
Obrázek 5. Factum – realizace⁸⁷

⁸⁶ HANUŠ, R., CHYTILOVÁ, L. Zážitkově pedagogické učení. Praha: Grada Publishing, 2009. s. 19

⁸⁷ HANUŠ, R., CHYTILOVÁ, L. Zážitkově pedagogické učení. Praha: Grada Publishing, 2009. s. 19

Obrázek 6. Post factum – vyhodnocení projektu⁸⁸

5 PRAKTICKÁ ČÁST

5.1 Vytvoření projektu

Na to abych mohl projekt vytvořit, jsem nejprve zpracoval znalostní dotazník pro žáky 2. stupně základních škol, z kterého jsem čerpal informace o znalosti dané problematiky. Tento dotazník byl převážně zaměřen na otázky týkající se ochrany obyvatelstva při vzniku mimořádné události a část otázek se vztahovala ke zjištění způsobu čerpání informací k danému tématu.

Na základě výsledků získaných z dotazníkového šetření jsem sestavil projekt se zaměřením na „Ochrana člověka za mimořádných událostí“. Tento projekt je sestaven pro žáky všech ročníků základních škol, v míře odpovídající jejich věku, a má za úkol je seznámit s možnými riziky, se kterými se mohou setkat. Připravit je tak, aby v případě takové události věděli, jak reagovat a případně poskytnou první pomoc sobě i ostatním.

Během jednoho dne budou žákům poskytnuty potřebné informace a druhý den si prakticky budou prověřovat své znalosti a dovednosti. V praktické části budou pracovat vždy v týmu se spolužáky z různých ročníků, čímž je zachována vyváženost znalostí.

⁸⁸ HANUŠ, R., CHYTILOVÁ, L. Zážitkově pedagogické učení. Praha: Grada Publishing, 2009. s. 20

Praktické cvičení bude probíhat venku, pouze za nepříznivého počasí bude uskutečněno uvnitř budovy. Žáci I. a II. stupně znalosti procvičují odděleně, pro oba stupně je připraveno několik stanovišť, na kterých budou praktické ukázky a testy týkající se výukového téma „Ochrana člověka za mimořádných událostí“.

Vyhodnocení družstev proběhne tentýž den odpoledne a bude spojeno např. s táborovým ohněm a doplňkovým programem.

Na projektu se budou jako instruktoři podílet pracovníci HZS, Police ČR, Obecní policie, Záchrané zdravotnické služby a spolky Dobrovolných hasičů.

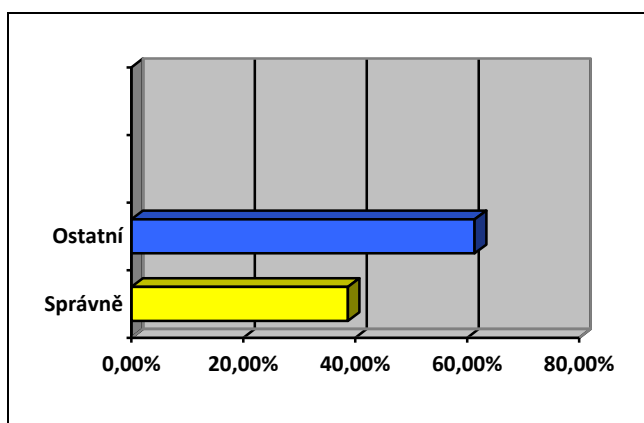
5.2 Znalostní dotazník – interpretace zjištěných dat

Znalosti problematiky mimořádných událostí:

- 1) Na otázku „**Kdo rozhoduje o evakuaci**“ správně odpovědělo 116 respondentů, což je 38,67 % z celkového zastoupení respondentů.

Formulace možných odpovědí s tím, že tučně bude označena správná odpověď.

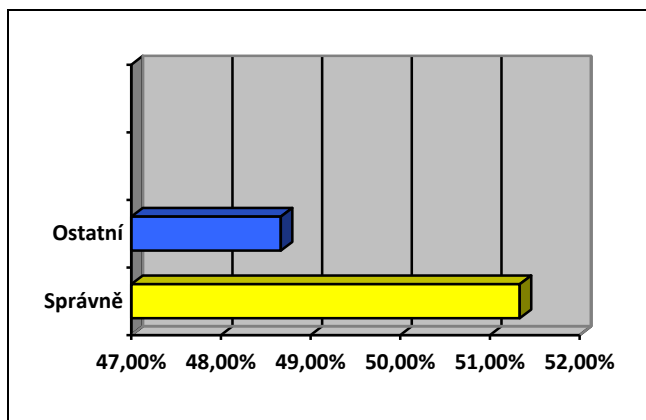
- a) Prezident republiky
- b) krizový štáb
- c) Parlament ČR
- d) starosta obce**

- 2) Otázku „**Co znamená evakuace**“ vědělo správnou odpověď 154 respondentů, což činí 51,33%.

Formulace možných odpovědí s tím, že tučně bude označena správná odpověď.

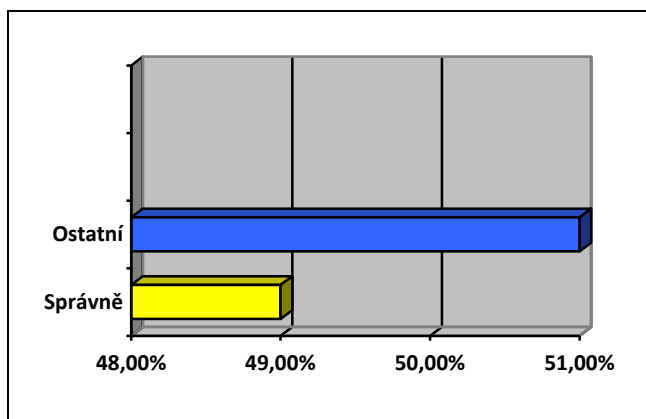
- a) zavření oken a dveří
- b) obnova území po povodni
- c) **opuštění ohroženého území**
- d) ukrytí ve sklepě budovy

3) Na otázku „**Co by mělo být v evakuačním zavazadle**“ správně odpovědělo 147 respondentů, což je 49 % z celkového zastoupení respondentů.

Formulace možných odpovědí s tím, že tučně bude označena správná odpověď.

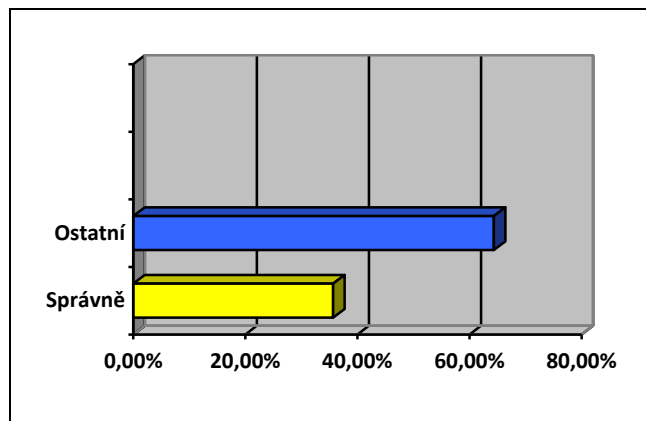
- a) přenosná televize
- b) čisticí prostředky na obuv
- c) **trvanlivé potraviny**
- d) knihy

4) Na otázku „**Jakým tónem oznamuje siréna nebezpečí**“ správně odpovědělo 107 respondentů, což je 35,67 % z celkového zastoupení respondentů.

Formulace možných odpovědí s tím, že tučně bude označena správná odpověď.

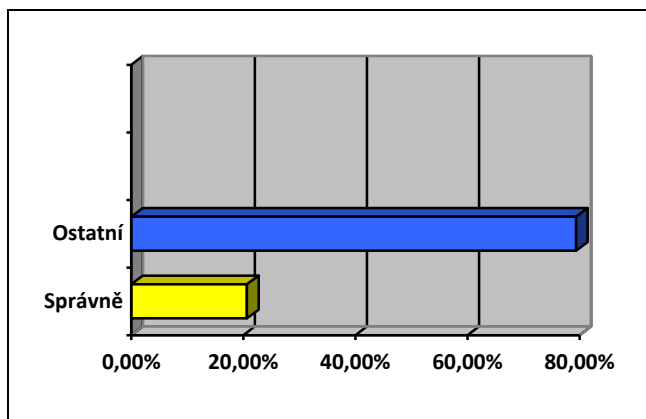
- a) stálý
- b) kolísavý**
- c) přerušovaný po 20 sekundách
- d) pískáním morseového SOS

5) Na otázku „**Kdy bývá prováděna zkouška sirén**“ správně odpovědělo 62 respondentů, což je 20,67 % z celkového zastoupení respondentů.

Formulace možných odpovědí s tím, že tučně bude označena správná odpověď.

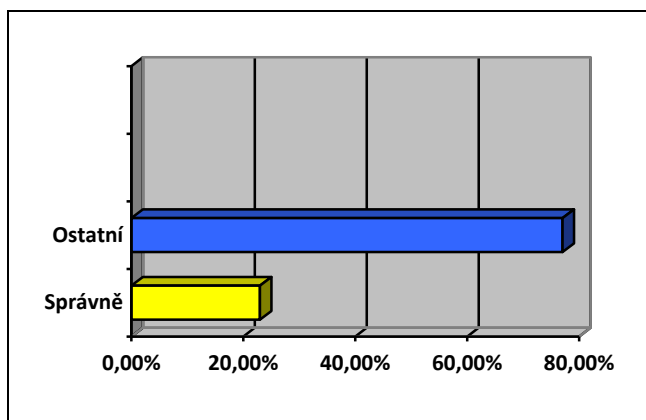
- a) každé první úterý v měsíci
- b) každou první středu v měsíci**
- c) v poledne každého prvního dne v měsíci
- d) nepravidelně

6) Na otázku „**Čím se liší varování od zkoušky sirén**“ správně odpovědělo 69 respondentů, což je 23 % z celkového zastoupení respondentů.

Formulace možných odpovědí s tím, že tučně bude označena správná odpověď.

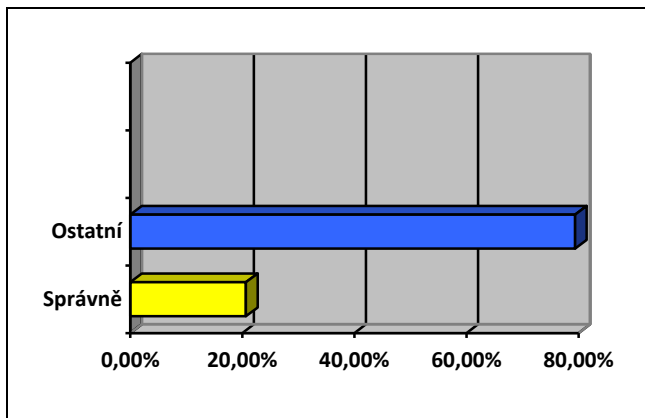
- a) délkou signálu
- b) typem signálu
- c) **ničím, signál je stejný**
- d) hlasitostí

7) Na otázku „**Co mám udělat, jsem-li na ulici a zazní varovný signál**“ správně odpovědělo 62 respondentů, což je 20,67 % z celkového zastoupení respondentů.

Formulace možných odpovědí s tím, že tučně bude označena správná odpověď.

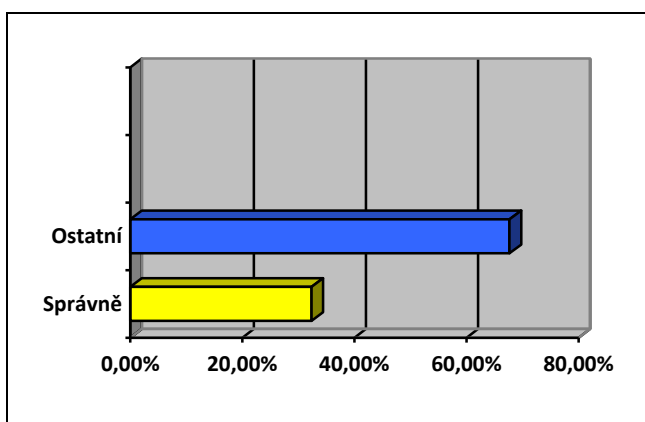
- a) vyhledám nejbližší kryt CO
- b) ukryji se v nejbližší zděné budově**
- c) vyhledám nejbližší sklep, kde se ukryji
- d) rychle se vrátím domů

- 8) Na otázku „Co mám udělat, jsem-li doma a zazní varovný signál“ správně odpovědělo 97 respondentů, což je 32,33 % z celkového zastoupení respondentů.

Formulace možných odpovědí s tím, že tučně bude označena správná odpověď.

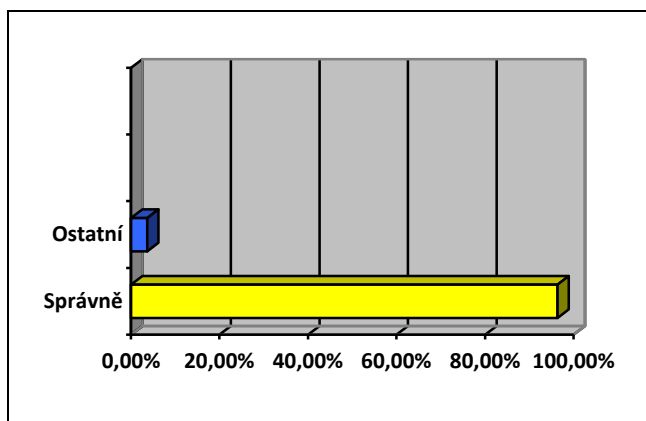
- a) otevřu okno, aby bylo slyšet hlášení rozhlasu
- b) zapnu rádio nebo televizi**
- c) zavolám linku 112 nebo 150
- d) vyjdu před dům

- 9) Na otázku „**Jaké telefonní číslo má Hasičský záchranný sbor**“ správně odpovědělo 289 respondentů, což je 96,33 % z celkového zastoupení respondentů.

Formulace možných odpovědí s tím, že tučně bude označena správná odpověď.

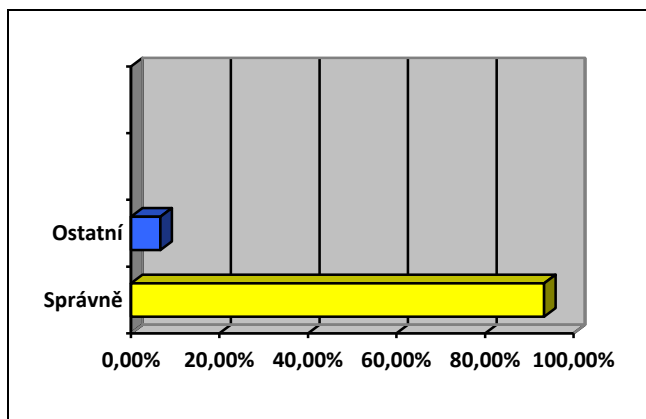
- a) **150**
- b) 155
- c) 156
- d) 158

- 10) Na otázku „**Jaké číslo má evropská linka tísňového volání**“ správně odpovědělo 280 respondentů, což je 93,33 % z celkového zastoupení respondentů.

Formulace možných odpovědí s tím, že tučně bude označena správná odpověď.

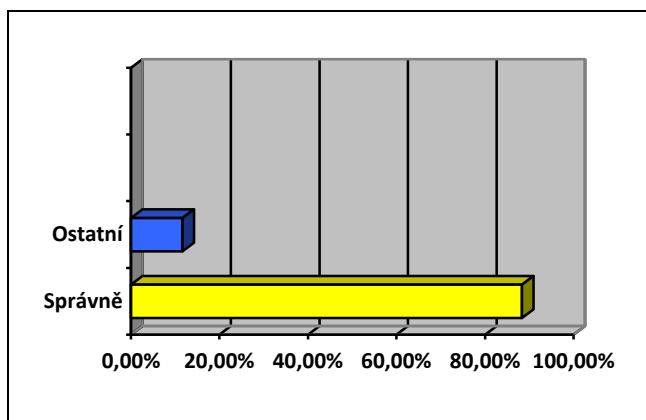
- a) 1088
- b) 111
- c) **112**
- d) 911

11) Na otázku „**Kdy mohu volat na linku tísňového volání**“ správně odpovědělo 265 respondentů, což je 88,33 % z celkového zastoupení respondentů.

Formulace možných odpovědí s tím, že tučně bude označena správná odpověď.

- a) pouze pokud mám kredit minimálně 5 Kč
- b) i z telefonu, který má signál jiné sítě**
- c) pouze v Praze, Brně a Ostravě
- d) pouze pokud nemluví česky

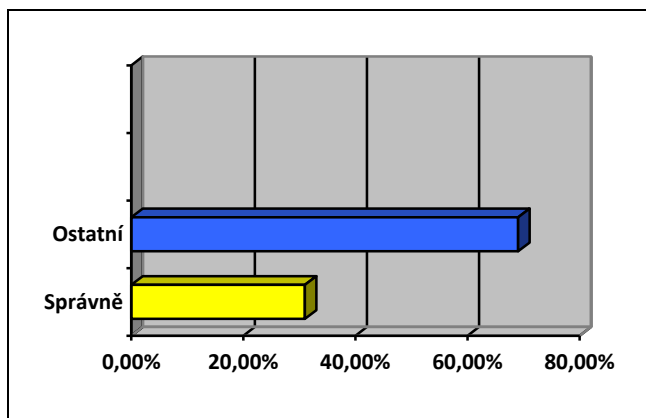

12) Na otázku „**Co mám dělat při úniku neznámé nebezpečné látky**“ správně odpovědělo 93 respondentů, což je 31 % z celkového zastoupení respondentů.

Formulace možných odpovědí s tím, že tučně bude označena správná odpověď.

- a) vyhledáme kryt civilní ochrany

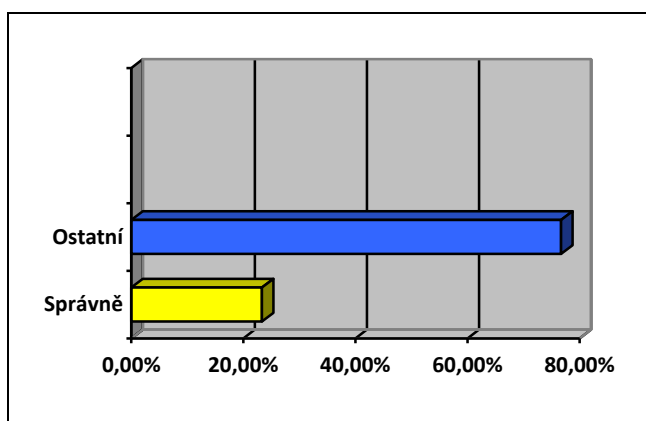
- b) ukryjeme se ve sklepe
- c) **zavřeme okna a dveře**
- d) zavoláme linku 112

13) Na otázku „Co znamená oranžová tabulka se dvěma čísly na vozidle“ správně odpovědělo 70 respondentů, což je 23,33 % z celkového zastoupení respondentů.

Formulace možných odpovědí s tím, že tučně bude označena správná odpověď.

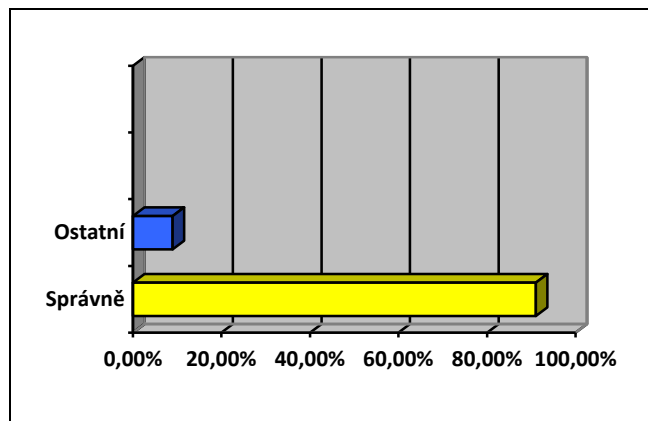
- a) **nebezpečnou látku**
- b) infekční náklad
- c) nadměrný náklad
- d) vozidlo hasičů

14) Na otázku „**Co mám učinit po oznámení dopravní nehody na linku tísňového volání**“ správně odpovědělo 273 respondentů, což je 91 % z celkového zastoupení respondentů.

Formulace možných odpovědí s tím, že tučně bude označena správná odpověď.

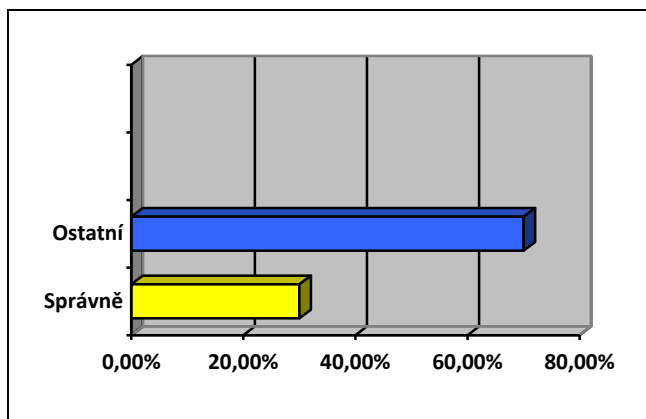
- a) vypnu telefon, aby mě nerušil při zachraňování
- b) nechám zapnutý telefon u sebe**
- c) zavolám svým známým a řeknu jim, co se stalo
- d) odejdu z místa události

15) Na otázku „**Jak uhasit hořící olej na pánvi**“ správně odpovědělo 90 respondentů, což je 30 % z celkového zastoupení respondentů.

Formulace možných odpovědí s tím, že tučně bude označena správná odpověď.

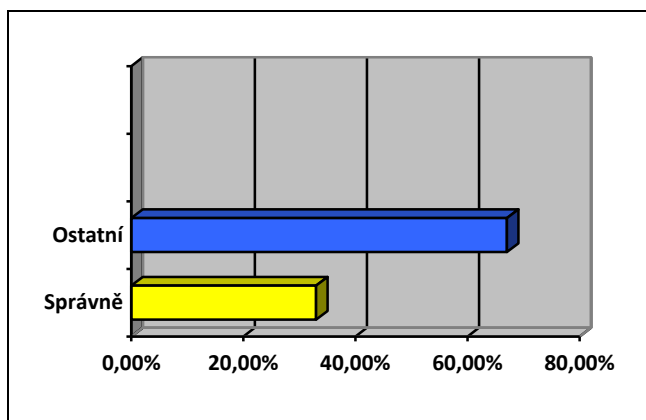
- a) polítím vodou
- b) zakrytím poklicí**
- c) vodním hasicím přístrojem
- d) pod vodovodem

16) Na otázku „**Jak působí amoniak při zasažení organismu**“ správně odpovědělo 99 respondentů, což je 33 % z celkového zastoupení respondentů.

Formulace možných odpovědí s tím, že tučně bude označena správná odpověď.

- a) **dráždění očí, dráždivý kašel, dušnost, dráždění kůže**
- b) zvýšené pocení, pohybové a smyslové poruchy
- c) modré zbarvení rtů a sliznic
- d) nemožnost se hýbat

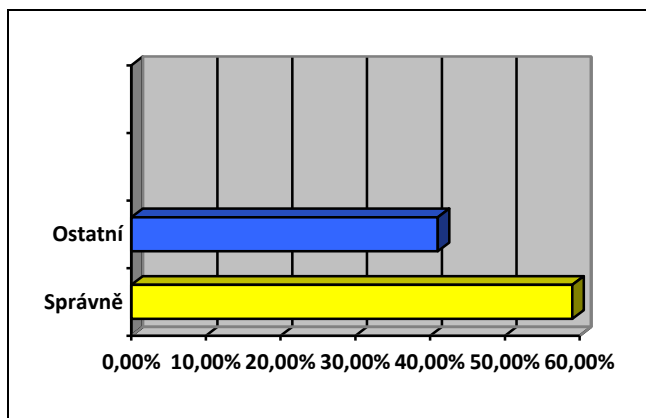

17) Na otázku „**Kdo je povinen poskytnout první pomoc**“ správně odpovědělo 177 respondentů, což je 59 % z celkového zastoupení respondentů.

Formulace možných odpovědí s tím, že tučně bude označena správná odpověď.

- a) **každý v rámci svých možností**

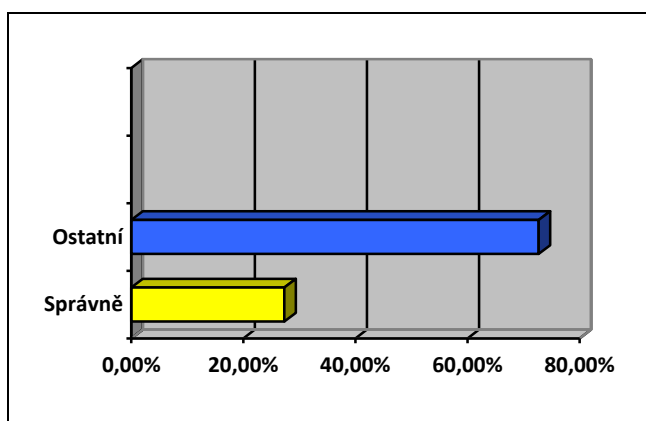
- b) pouze lékař
- c) pouze člověk, který absolvoval kurz první pomoci
- d) každý s výjimkou osob starších 60 let

18) Na otázku „**Co nejprve udělat při úrazu proudem vysokého napětí**“ správně odpovědělo 82 respondentů, což je 27,33 % z celkového zastoupení respondentů.

Formulace možných odpovědí s tím, že tučně bude označena správná odpověď.

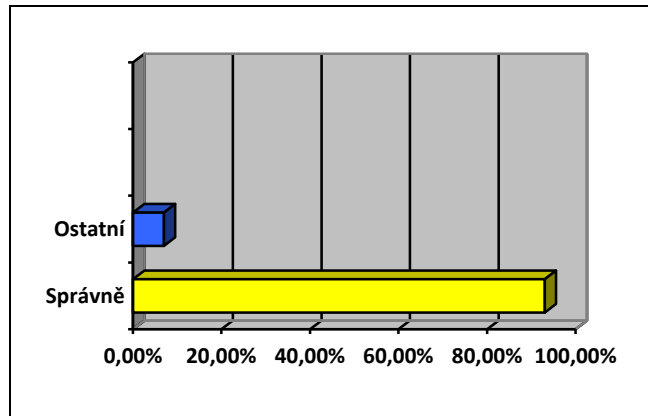
- a) **suchým klackem nebo oděvem odsuneme vodič**
- b) voláme 150 nebo 112
- c) zkontrolujeme pulz
- d) postiženého odtáhneme za oděv

19) Na otázku „**Jak poznáme tepenné krvácení**“ správně odpovědělo 279 respondentů, což je 93 % z celkového zastoupení respondentů.

Formulace možných odpovědí s tím, že tučně bude označena správná odpověď.

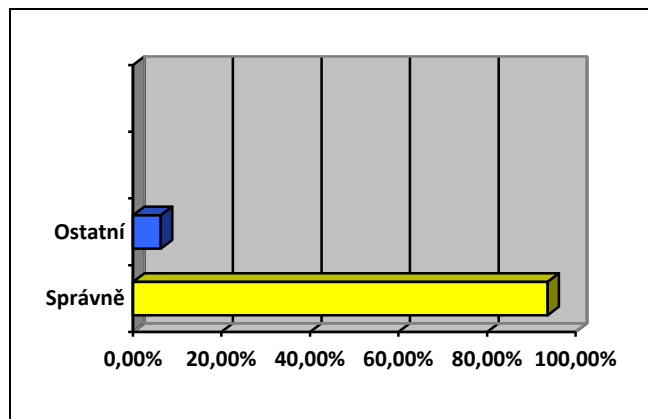
- a) takové krvácení neexistuje
- b) z rány stříká jasně červená krev**
- c) z rány volně vytéká tmavě červená krev

20) Na otázku „**Jak poznáme bezvědomí**“ správně odpovědělo 281 respondentů, což je 93,67 % z celkového zastoupení respondentů.

Formulace možných odpovědí s tím, že tučně bude označena správná odpověď.

- a) člověk je zmatený, krvácí a pobíhá kolem
- b) člověk nereaguje na oslovení ani na bolestivý podnět**
- c) člověk pláče a nemůže dýchat
- d) člověk zvrací a bolí ho hlava

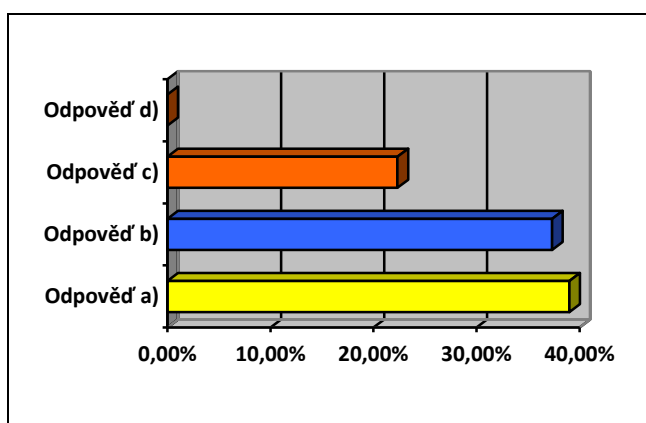
Způsob získávání informací:

21) Na otázku „**Kde jste získal nejvíce informací o řešení krizových situací**“

Nejvíce respondentů 117, což činí 39% z celkového počtu, odpovědělo, že informace o řešení krizových situací získalo v rodině, informace ze školy získalo 112 respondentů, tedy 37,33% a 67 respondentů, tudíž 22,33% získalo tyto informace z mediálních prostředků. Od známých žádné informace získány nebyly.

Formulace možných odpovědí.

- a) v rodině
- b) ve škole
- c) z mediálních prostředků
- d) od známých

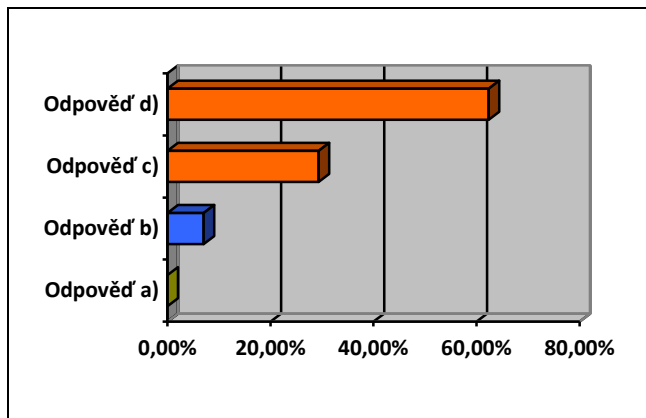

22) Na otázku „**Jak často se v rodině zabýváte řešením krizových situací**“

Nejvíce respondentů 187, což činí 62,33% odpovědělo, že se doma touto problematikou vůbec nezabývá. Velmi ojediněle krizové situace řeší 88 respondentů, tedy 29,33%, a 21 respondentů, tudíž 7%, se touto problematikou zabývá čas od času.

Formulace možných odpovědí.

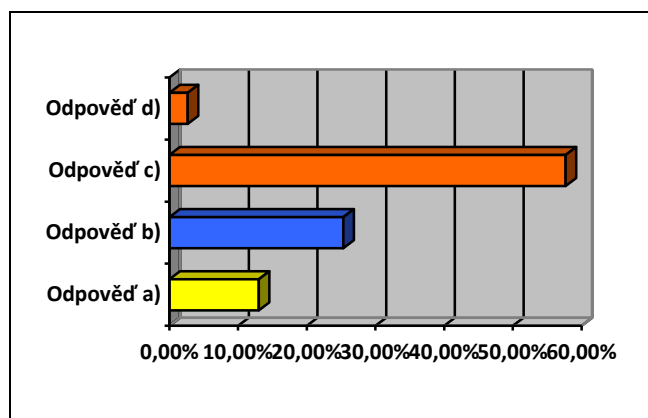
- a) poměrně často
- b) čas od času
- c) velmi ojediněle
- d) vůbec

23) Na otázku „**Jak často ve škole máte možnost se seznámit s problematikou řešení krizových situací**“ Nejvíce respondentů 173, což činí 57,67% ,odpovědělo, že se ve škole touto problematikou zabývají jedenkrát za rok. Jedenkrát za půl roku mělo možnost seznámit se s problematikou 76 respondentů, tedy 25,33%, a 39 respondentů, tudíž 13%, se s touto problematikou seznámilo každý měsíc. Nikdy se touto problematikou ve školním zařízení nesetkalo 8 respondentů, tedy 2,67%.

Formulace možných odpovědí.

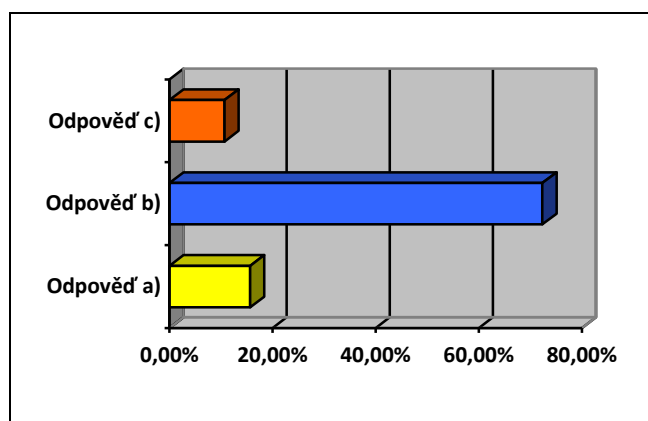
- a) každý měsíc
- b) jednou za půl roku
- c) jednou za rok
- d) vůbec

24) Na otázku „**Kde se ve škole dozvídáte informace týkající se mimořádných událostí**“ Nejvíce respondentů 217, což činí 72,33% z celkového počtu, odpovědělo, že informace získává na odborných přednáškách či besedách k dané problematice. 47 respondentů, tedy 15,67% uvedlo, že znalosti získává při výuce. V zájmových kroužcích tyto informace získalo 32 respondentů, což činí 10,67%.

Formulace možných odpovědí.

- a) jsou součástí předmětu ve výuce
- b) při odborných přednáškách či besedách
- c) v zájmových kroužcích

5.3 *Zobecnění výsledků ankety*

Po analýze výsledků předložených dotazníků bylo zjištěno, že otázky s největším procentuální úspěšností se týkaly především znalostí telefonních čísel IZS. 96% respondentů úspěšně zodpovědělo otázku: jaké telefonní číslo má Hasičský záchranný sbor. 93% respondentů znalo správnou odpověď, týkající se evropského tísňového čísla 112. 88% respondentů kladně zodpovědělo otázku týkající se možnosti volání z mobilního telefonu, který má signál i jiné sítě než vlastního operátora na jakoukoli tísňovou linku. Další vysoce procentuálně kladně zodpovězené otázky se týkaly zdravotědy, konkrétně rozpoznání bezvědomí, takto odpovědělo 93,6 % respondentů. Dále mezi nejčastěji kladně zodpovězenou otázkou patřila otázka týkající se problematiky činnosti po oznámení dopravní nehody na tísňovou linku, kterou správně zodpovědělo 91% respondentů.

Nejmenší procentuální zastoupení správných odpovědí tvořily otázky řešící problematiku varovných signálů. Otázku: Kdy bývá prováděna zkouška sirén, zodpovědělo pouze 20,67% respondentů. Stejným procentuálním zastoupením byla zodpovězena otázka: Co udělám po zaznění varovného signálu, jsem-li na ulici. O něco vyšším procentuálním zastoupením byla zodpovězena otázka týkající se rozdílů mezi varováním a zkouškou sirén. Správně tuto otázku zodpovědělo 23% respondentů. Dále jako problematická otázka byla vyhodnocena otázka týkající se významu oranžové tabulky se dvěma číslicemi na vozidle. Tuto otázku správně zodpovědělo pouze 23,3 % respondentů. Mezi nejčastěji zodpovězené otázky patřila otázka týkající se úrazu elektrickým proudem vysokého napětí. Správně odpovědělo 27% respondentů.

Vyhodnocení způsobů získávání informací bylo dospěno k závěru, že nejvíce informací o řešení krizových situací poskytuje respondentům rodina – 39% a žádné informací získali od známých. Na otázku jak často se v rodině zabývají řešení krizových situací, odpovědělo 62,33% respondentů tak, že se touto situací nezabývají vůbec. 29,33% respondentů odpovědělo, že se tou situací zabývají velmi ojediněle a pouze 7 % respondentů odpovědělo, že čas od času. Odpověď poměrně často nevyužil ani jeden z respondentů.

Další otázka zaměřená na frekvenci možnosti seznámení se s problematikou krizových situací ve škole, bylo uvedeno že 57,67% se seznamuje s touto problematikou

jeden krát ročně. Jeden krát za půl roku se s touto problematikou seznámilo 25,33% respondentů. Každý měsíc takto získalo informace 13% respondentů. Pouze 2,67% respondentů se s touto problematikou nesešlo vůbec.

Vyhodnocení způsobu získání znalostí z oblasti mimořádných událostí, bylo dospěno k závěru, že 72,33% respondentů tuto znalost získalo formou odborných přednášek či besed ve školách. 15,67% respondentů své znalosti získalo při výuce jako součást předmětů. 10,67% respondentů získalo vědomosti v zájmových kroužcích.

5.4 Nástin projektu

Ochrana člověka za mimořádných událostí bude rozdělena do dílčích témat:

- a) ochrana obyvatelstva
- b) živelní pohromy
- c) havárie s únikem nebezpečných látek (antropogenní havárie)

A) TÉMA OCHRANA OBYVATELSTVA:

Stanoviště:

- 1) Varování obyvatelstva
- 2) Ukrytí obyvatelstva
- 3) Individuální ochrana obyvatelstva
- 4) Evakuace obyvatelstva

Stanoviště č. 1 „Varování obyvatelstva“

Schéma výuky, témata, preventivně výchovný záměr

Prostor: místnost, venkovní prostor

Základní pomůcky, materiál:

dataprojektor, sada fólií nebo obrázků na CD, tabule, kreslicí a psací potřeby, odměny pro děti (propagačně -vzdělávací materiály, bonbóny), dva mobilní telefony (mohou to být i dětské hračky)

Při hrozícím nebezpečí (povodně havárie, zemětřesení, požár...) je nejdůležitějším úkolem varovat obyvatelstvo, které se nachází na ohroženém území. Je proto důležité vědět, jakým způsobem je varování prováděno, jakými prostředky a co máme v případě, že jsme varováni dělat. Součástí varování obyvatelstva je varovný signál a tísňová informace, která následuje bezprostředně po zaznění varovného signálu. Z tísňové informace se dozvíme, o jaký typ mimořádné události se jedná a jak se máme proti jejím nežádoucím účinkům chránit. Varování je jedním ze základních úkolů obyvatelstva

Otázky:

- Jaké jsou druhy varovného signálu v zemi, kde žiješ?
- Z jakého důvodu se obyvatelstvo varuje?
- Co musíš po varování udělat?

Téma k diskuzi:

- Zážitky z mimořádné události – způsobené škody
- Způsoby jakými při ní bylo obyvatelstvo varováno
- Důležitost včasného varování

Stanoviště č. 2 „Ukrytí obyvatelstva“

Schéma výuky, témata, preventivně výchovný záměr

Prostor: místnost, venkovní prostor

Základní pomůcky, materiál:

dataprojektor, sada fólií nebo obrázků na CD, tabule, kreslicí a psací potřeby, odměny pro děti (propagačně -vzdělávací materiály, bonbóny), lepicí páska, deka, pokud je možné automobil.

Zaslechneme-li varovný signál nebo jsme varováni jiným způsobem (z rozhlasu, vozidla policie) je důležité se co nejdříve schovat. Ukryt se v nejbližší zděné budově (kanceláře obchody, cizí domy), ve které lze uzavřít okna a dveře. Jsme-li doma, nevycházíme ven, ale uzavřeme okna a dveře. V autě je nutné zavřít okna, vypnout ventilaci a co nejrychleji zaparkovat a vyhledat úkryt v nejbližší budově. V případě povodní se neukrýváme. Ukrytím se zabrání nebo omezí přímý kontakt s účinky nebezpečných látek a jejímu proniknutí do kůže, vlasů, očí nebo dýchacího ústrojí.

Otázky:

- Proč je ukrytí důležité?
- Co budeš dělat v případě, že dojde k úniku nebezpečných látek a nacházíš se mimo domov?
- Jak lze zlepšit vlastnosti úkrytu?

Téma k diskusi:

- Vyhledávání a vlastnosti úkrytu
- Proč se neukrýváme při povodních

Stanoviště č. 3 „Individuální ochrana obyvatelstva“**Schéma výuky, témata, preventivně výchovný záměr**

Prostor: místnost, venkovní prostor

Základní pomůcky, materiál:

dataprojektor, sada fólií nebo obrázků na CD, tabule, kreslicí a psací potřeby, odměny pro děti (propagačně -vzdělávací materiály, bonbóny) zásahový oděv, přilba, kompletní dýchací přístroj, různé druhy oblečení, igelitové sáčky, gumičky, deka.

Při úniku nebezpečných látek (chemických, biologických, radioaktivních) je důležité zabránit jejich přímému působení na dýchací cesty a povrch těla. Z tohoto důvodu je nutné chránit si nos, ústa a všechny ostatní části těla běžně dostupnými prostředky. Improvizované se jim říká, protože nejsou vyrobeny speciálně, ale vyrobíme si je z věcí, které běžně používáme. V případě, že musíme úkryt opustit, po návratu je věci nutné odložit a zavázat do igelitového pytle a poté se důkladně umýt a vzít si čisté věci – tzv. dekontaminace.

Otázky:

- Kdy použiješ improvizované prostředky osobní ochrany?
- Proč se tyto prostředky nazývají improvizované?
- Jaké improvizované prostředky můžeš použít?

Téma k diskusi:

- Jaké věci máš doma, které části těla je nutné chránit

Stanoviště č. 4 „Evakuace obyvatelstva“

Schéma výuky, témata, preventivně výchovný záměr

Prostor: místnost.

Základní pomůcky, materiál:

dataprojektor, sada fólií nebo obrázků na CD, tabule, kreslicí a psací potřeby, odměny pro děti (propagačně -vzdělávací materiály, bonbóny), osobní doklady, peníze, hygienické potřeby, oblečení, baterka, rádio, deka, obaly od trvanlivých potravin

Při mimořádné události, při které je nutné opustit z důvodu ochrany života a zdraví své domovy, je potřebné si s sebou vzít nejnnutnější věci. Pro snadnější rozhodování je obecně doporučený seznam věcí, které by evakuační zavazadlo mělo obsahovat. Zavazadlo by mělo být označené jménem a adresou. Evakuace může být částečné – pro určité skupiny občanů (nemocnice, škola) nebo úplná. Po dobu evakuace jsou občané ubytováni v místech nouzového ubytování. Při evakuaci je nutné dodržovat pokyny řídicích orgánů.

Otázky:

- Co je to evakuace?
- Vyjmenuj, které věci patří do evakuačního zavazadla.
- Co musíš udělat, než opustíš domov?

Téma k diskusi:

- Způsob provádění evakuace
- Činnosti při opuštění domova
- Uvádění příkladů, které věci do evakuačního zavazadla patří a které nikoli

B) TÉMA ŽIVELNÉ POHROMY:

Stanoviště:

5) Požár

6) Povodeň

Stanoviště č. 5 „Požár“

Schéma výuky, témata, preventivně výchovný záměr

Prostor: místnost, venkovní prostory

Základní pomůcky, materiál:

dataprojektor, sada fólií nebo obrázků na CD, tabule, kreslicí a psací potřeby, odměny pro děti (propagačně -vzdělávací materiály, bonbóny) zásahový oděv, přilba, kompletní dýchací přístroj, zápalky nebo zapalovač, dva mobilní telefony (mohou to být i dětské hračky), deka.

Požáry mohou být způsobeny následkem jiné mimořádné události (výbuch). Požár může vzniknout i následkem bouřky, vypalováním travních porostů, nedbalostí kuřáků, neopatrným zacházením s otevřeným ohněm. Ve většině případů jsou požáry zaviněné lidmi. O požáru se mluví, pokud se jedná o nežádoucí, neovladatelné hoření, při kterém může dojít k opálení, jehož následky mohou skončit i smrtí.

Otázky:

- Jaké telefonní číslo mají hasiči?
- Jak může vzniknout požár?
- Čím je požár nebezpečný?
- Jak se zachováš v případě vzniku požáru?

Téma k diskusi:

- Kdy hovoříme o požáru
- Vlastní zážitky
- Jak lze požáru zabránit

Stanoviště č. 6 „Povodně a záplavy“

Schéma výuky, témata, preventivně výchovný záměr

Prostor: místnost, venkovní prostory

Základní pomůcky, materiál:

dataprojektor, sada fólií nebo obrázků na CD, tabule, kreslicí a psací potřeby, odměny pro děti (propagačně -vzdělávací materiály, bonbóny) zásahový oděv, pytle, písek.

Povodeň dělíme na říční (zaplavována voda z potoků a řek) a mořskou (tsunami), dále pak na přívalové povodně, jednoduché (pouze jedna kulminace vodní hadiny), složité (kulminací je více), sezónní povodně, zvláštní povodeň (havárie vodního díla). Vždy je prvořadým úkolem zachránit životy své, svých blízkých i dalších občanů.

Otázky:

- Jak může vzniknout zvláštní povodeň?
- Jaká opatření jsou přijímána na ochranu obyvatelstva?

Téma k diskusi:

- Příčiny vzniku zvláštní povodně
- Vodní díla na území, kdy žiji
- Rozdíl mezi zvláštní a přirozenou povodní

C) TÉMA: ANTROPOGENNÍ HAVÁRIE

Stanoviště

7) Havárie s únikem nebezpečných látek

Stanoviště č. 7 „Havárie s únikem nebezpečných látek“

Schéma výuky, témata, preventivně výchovný záměr

Prostor: místnost, venkovní prostory

Základní pomůcky, materiál:

dataprojektor, sada fólií nebo obrázků na CD, tabule, kreslicí a psací potřeby, odměny pro děti (propagačně -vzdělávací materiály, bonbóny) zásahový oděv, přilba, kompletní dýchací přístroj, plynová maska.

V souvislosti s výrobou, manipulací, skladováním, zpracování, používáním nebo při převozu může dojít k havárii, při níž unikají nebezpečné látky mimo uzavřený prostor do životního prostředí dochází k bezprostřednímu nebo následnému ohrožení života a zdraví občanů, životního prostředí nebo majetku. Největší nebezpečí představují úniky plyných a těkavých kapalných látek, které mohou být hořlavé, nebo toxickými vlastnostmi mohou ohrožovat lidské zdraví. Většina nebezpečných látek se šíří při zemi, vniká do podzemních prostorů, sklepů, kanalizací. S rostoucí vzdáleností od místy vzniku havárie klesá koncentrace v ovzduší a tím i její ohrožující účinky.

Příklady toxických látek: čpavek, chlór, sirouhlík, formaldehyd, chlorovodík, kyanovodík,...

Otázky:

- Jak může dojít k úniku nebezpečné látky?
- Čím je toxická látka pro člověka nebezpečná?
- Jaká opatření jsou přijímána ke snížení nebezpečí z úniku nebezpečných látek?

Téma k diskuzi:

- Příklady možnosti úniku nebezpečné látky
- Účinky na člověka a přírodu
- Druhy nebezpečných látek a jejich použití

5.4.1 Smysl projektu

Co by si měli žáci odnést?

V první řadě samozřejmě osvojení vědomostí, dovedností a návyků potřebných k ochraně člověka za mimořádných událostí spolu s rozvojem klíčových kompetencí. Smyslem je naučit žáky maximálně zvýšit šance na přežití všech zúčastněných do doby, než dorazí záchranáři.

„Neztratit hlavu.“

Naprosto zásadní pro zvládnutí mimořádné události je **rozvaha**. Především ta omezí následky případné neznalosti postupů pro konkrétní situaci (ještě lépe zafunguje v kombinaci s následujícím bodem).

„Proč?“

Podstatným nedostatkem obvyklých způsobů, jak učit základní postupy, je opomíjení **motivace**. Žák, který chápe princip probíraných dovedností, si je mnohem snáz osvojí a také si je případně po i letech mnohem snáz vybaví – a to proto, že dávají smysl. Také si lépe poradí s množstvím protichůdných pouček, protože si bude schopen udělat názor podložený konkrétními zkušenostmi a představami. V nepřehledné situaci bude mít mnohem vyšší šanci se zorientovat, rozhodnout se pro jedno z možných řešení a vědět, proč zvolil právě to. Bude umět zvažovat priority při řešení mimořádných událostí (či bezpečnost je důležitější atd.). „Nejlépe zvládnutá mimořádná událost je ta,

ke které vůbec nedošlo.“ V rámci výuky chceme žákům vštípit, že je mnohonásobně výhodnější problémům **předcházet**, než je řešit.

„Udělej to vlastníma rukama, nejen chybami se člověk učí.“

Aby si žáci potřebné dovednosti skutečně osvojili, je nezbytný praktický nácvik. Proto si všechny nabyté znalosti prohlubují a upevňují co nejvíc naživo. Pokud v průběhu výuky vyjde najevo, že mají žáci v něčem mezery, nespokojíme se slovním zopakováním – je nutné to také znovu procvičit. V reálu pak ruce budou vědět, jak a co mají dělat, což přispěje ke klidu všech zúčastněných. Výuka s důrazem na praxi je navíc pro žáky zábavnější a sami ji shledávají jako smysluplnější, což pozitivně ovlivňuje jejich zaujetí a motivaci.

6 DISKUSE

6.1 *Shrnutí podkladů pro diskusi*

Možnost vzniku mimořádné události v dnešní době neustále roste. Používáním stále složitějších technologií, stále nebezpečnějších materiálů, energií a informací, které člověk ovládá a využívá ve svůj prospěch. Riziko následně spočívá v tom, že tato ohromná kvanta mohou být v nestřeženém okamžiku uvolněna záměrně či neúmyslně a působit nekontrolovatelně destruktivním způsobem.

Druhá skupina mimořádných událostí vzniká jako důsledek přírodních procesů. Od vzniku Země se jejich účinky projevovaly na zemském povrchu. Tyto projevy sužují člověka od nepaměti. Dané procesy nás donutily naučit se jim vzdorovat – překonávat jejich důsledky, nalézt způsoby, jak se před nimi schovat, jak je zdolávat, jak je monitorovat a poznat jejich průběhy. Problematika ochrany obyvatel se v současnosti jeví jako problematika širší obecnosti vycházející nejen z přijatých usnesení a koncepcí zaměřených na řešení nejrůznějších civilizačních či válečných konfliktů a střetů. Nevychází pouze z přípravy a prevence připravenosti na řešení politických anebo vojenských konfliktů a rizik, ale zaměřuje se na celou řadu dalších rizik a ohrožení environmentálního a sociálního charakteru. Řada změn v oblasti klimatické, ekonomické, sociální, které stále častěji ohrožují obyvatelstvo, přináší nutnost

připravenosti k řešení a prevenci těchto hrozeb nebo katastrof, které se stále častěji stávají součástí každodenního života obyvatel na celém světě. Řešení a předcházení těmto situacím, které mají stále častěji podobu přerušení dodávky elektrické energie, prudké klimatické změny, zemětřesení, požáry, povodně, sopečné erupce, ale i civilizační katastrofy v dopravě, průmyslu, vodních dílech a jaderné energii, ale i teroristické útoky kladou důraz na zkušenost, správné a odborné posouzení a odhad situace, aktivní přístup, okamžitá aktivita.

Ochrana obyvatel jako bezpečnostní strategie je významným prvkem rozvoje společnosti nejen z hlediska zvyšování a společenské prestiže a připravenosti obyvatel na řešení krizových a rizikových situací, ale i přínosem pro hledání nových cest a směrů v oblasti vzdělávání a budování připravené společnosti.

6.2 *Diskuse splněných cílů a hypotéz práce*

Cíle diplomové práce byly stanoveny ve dvou oblastech:

- 2) zjistit a následně analyzovat znalosti žáků 2. stupně základních škol o pravidlech chování při mimořádných událostech a způsoby získávání těchto informací.
- 3) navrhnout projekt, který by byl zaměřen na získání či doplnění znalostí z dané problematiky na základních školách.

Splnění těchto cílů mělo být ověřeno prostřednictvím tří stanovených hypotéz a vyhodnocením projektu.

1) Vyhodnocení hypotéz

V **hypotéze č. 1** bylo stanoveno, že žáci základních škol nemají povědomí o civilní nouzové připravenosti.

Dotazníkovým šetřením **byla tato hypotéza vyvrácena**, neboť byla zjištěna částečná povědomost o dané problematice. Žáci disponují především informacemi týkající se zdravotní péče a znalostmi o kontaktních tísňových číslech systému IZS.

V **hypotéze č. 2** bylo stanoveno, že přenesená znalost problematiky z nukleární rodiny je nedostatečná.

Na základě dotazníkového šetření **byla tato hypotéza vyvrácena**. Neboť nejvíce respondentů (39%) označilo právě rodinu jako zdroj informací týkající se řešení krizových situací.

V **hypotéze č. 3** bylo stanoveno, že v osnovách ZŠ není řešena daná problematika jako samostatný předmět.

Tato **hypotéza byla potvrzena**, neboť respondenti uvedli, že nejvíce získaných informací mají především z odborných přednášek a besed (72,33%), které nejsou součástí samostatného předmětu. 15,67% respondentů uvedlo, že znalosti získali ve výuce, ale tato problematika byla pouze součástí jiného předmětu.

2) Vyhodnocení projektu

Smyslem projektu je naučit žáky maximálně zvýšit šance na přežití všech zúčastněných do doby, než dorazí záchranáři.

Žák, který chápe princip probíraných dovedností, si je mnohem snáz osvojí a také si je případně po i letech mnohem snáz vybaví – a to proto, že dávají smysl. Také si lépe poradí s množstvím protichůdných pouček, protože si bude schopen udělat názor podložený konkrétními zkušenostmi a představami. V nepřehledné situaci bude mít mnohem vyšší šanci se zorientovat, rozhodnout se pro jedno z možných řešení a vědět, proč zvolil právě to. Bude umět zvažovat priority při řešení mimořádných událostí.

7 ZÁVĚR

Problematicke ochrany obyvatelstva není v současné době v České republice věnována odpovídající pozornost jak na úrovni státních orgánů, tak ani vlastním obyvatelstvem. U obyvatelstva se jednalo do 11. září 2001 o důsledek euforie z počátku 90. let minulého století, kdy bylo přesvědčováno, že s koncem „studené války“ nastupuje mezi státy, národy, všemi lidmi již porozumění, láska a přátelství. Tím došlo ke skutečnosti, že civilní obrana byla znevažována a považována za pozůstatky studené války a předchozího státního zřízení. Tento problém je třeba řešit. Řada spoluobčanů se postavila do role pasivních pozorovatelů, kteří se zcela spoléhají na činnost profesionálů.

Správným krokem je rozhodnutí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR věnovat této problematice pozornost i na základních a středních školách. Klíčovým problémem však zůstává odborná připravenost vyučujících, jejich znalost dané problematiky podle současných poznatků.

Z tohoto důvodu jsem se ve své práci zaměřil na možnosti a kvalitu přijímání informací a znalostí pravidel chování při mimořádných událostech žáků II. stupně základních škol.

Cílem mého výzkumu bylo ověřit či vyvrátit mou stanovené hypotézy. Přestože se problematice mimořádných událostí nevěnuje při výukách samostatný předmět, jak vyplynulo z výzkumu, byla hypotéza, že žáci základních škol nemají povědomí o civilní nouzové připravenosti vyvrácena. Žáci disponují především informacemi týkající se zdravotní a znalostmi o kontaktních tísňových číslech systému IZS. Avšak nejčastějším zdrojem informací, týkající se řešení krizových situací, je pro děti nukleární rodina, jak vyplynulo z dotazníkového šetření. Nedostatečné znalosti byly zejména v problematice varovných signálů, také v ochraně při únikem toxických látek.

Přestože výsledky výzkumu nebyly zcela negativní, nelze preventivní výchovnou činnost v dané problematice charakterizovat jako zcela dostačující. Neboť znalosti projevovala pouze třetina dotazovaných žáků. Proto cílem zejména pedagogických

pracovníků by měla být snaha postupně více rozšiřovat obzory vzdělávání dětí a mládeže v oblasti ochrany života a zdraví při mimořádných událostech.

Celá řada katastrof a jejich řešení má různou intenzitu, různé dopady a různou dobu nápravy a návratu do normální situace. Celá řada chyb na počátku má později různé dopady vzhledem k řešení následků katastrof a především obyvatelstvo je vystaveno celé řadě rizik. Znalosti a informovanost specialistů a personálu, podílejícího se na průběhu řešení katastrof je proto zásadní otázkou pro zmírnění následků pro obyvatele a prostředí. Ale také samotné obyvatelstva by mělo svou informovaností přispět ke snazšímu průběhu řešení krizových situací.

8 KLÍČOVÁ SLOVA

mimořádná událost

ochrana obyvatelstva

krizové řízení

krizová intervence

zážitková pedagogika

Seznam literatury

ANTUŠÁK, E., KOPECKÝ, Z. Úvod do teorie krizového managementu I. Praha: Oeconomica, 2003. ISBN 80-245-0548-7.

BAKALÁŘ, E. Psychohry. Praha: Mladá fronta, 1989. ISBN 80-204-0079-6.

BŘEČA, T. A., Psychologie katastrof. Praha TRITON, 2009. ISBN 978-80-7387-330-1.

GREEN, K., HANKE, O. Řízení v krizových situacích. Praha: Management Press, 2004. ISBN 80-7261-104-6.

HANUŠ, R., CHYTILOVÁ, L. Zážitkově pedagogické učení. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2816-2.

HÁJEK, K. Tělesně zakotvené prožívání. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0422-1.

HOSKOVCOVÁ, S. Psychosociální intervence. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1626-1.

CHALOUPKA, P., ŘÍHA, M. Krizové řízení a ochrana obyvatelstva. Praha: Námořní akademie České republiky s.r.o., 2009. ISBN 978-80-87103-18-0.

KOUHOUTEK, R. a kol. Základy pedagogické psychologie. Brno: CERM, 1996. ISBN 80-85867-94-X.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. ISBN 807178303X

HUDLIČKA, P. *Prožívání - Zkušenost - Životní svět: aneb O cestách do světa na zkušenou* EAN 9788072543236

NEUMAN, J., a kol. *Překážkové dráhy, lezecké stěny a výchova prožitkem* ISBN 80-7278-292-0

NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie. 2 rozšiř. vyd.* Praha: Akademie, 1998 ISBN 80-200-0625-7

KOHOUTEK, T., ČERMÁK, I. *Psychologie katastrofické události.* Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1816-8.

FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi.* Přel. K. Balcar. 2. vyd. Praha: Portál, 2003 ISBN 80-7336-037-3

PRŮCHA, J. *Moderní Pedagogika.* 1. vyd. Praha: Portál, 1997 ISBN 80-7178-124-X

PRŮCHA, J. *Vzdělávání a školství ve světě: základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů.* 1.vyd. Praha: Portál, 1999 ISBN 80-7178-290-4

PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru.* 1.vyd. Praha: Portál, 2000 ISBN 80-7178-399-4

ČINČERA, J. *Práce s hrou pro profesionály.* Praha: Grada, 2007 ISBN 978-80-247-1974-0

SÝKORA, J. *Zážitkové kurzy jako nástroj pedagoga volného času.* Hradec Králové: Gaudeamus, 2006 ISBN 80-7041-212-7

SVATOŠ, V., LEBEDA, P. *Outdoor trénink pro manažery a firemní týmy.* Praha: Grada, 2005 ISBN: 80-247-0318-1

PELÁNEK, R. *Příručka instruktora zážitkových akcí.* Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-423-6 21

POKORNÝ, A. Účastníci zájezdu: za hranice komfortní zóny, *Gymnasion*, 2006, roč. 3, č. 6

MARTÍNEK, B. aj. Ochrana člověka za mimořádných událostí: Příručka pro učitele základních a středních škol. Praha: MV – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003. ISBN 80-86640-08-6.

MARTÍNEK, B. Ochrana obyvatelstva I. Praha: Policejní akademie České republiky, 2009. ISBN 978-80-7251-298-0.

MARTÍNEK, B. aj. Řešení mimořádných událostí a krizových situací: Příručka pro starosty obcí a referenty prevence Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska. Praha: MV – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2006. ISBN 80-86640-64-7.

NĚMEC, J. Od prožívání k požitkářství. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-006-9.

PROCHÁZKOVÁ, D. Řízení bezpečnosti: Základní údaje. Praha: Policejní akademie České republiky, 2007. ISBN 978-80-7251-260-7.

RATHAUSKÝ, Z. Co dělat...aneb kapesní průvodce krizovými situacemi doma i v zahraničí. Praha: Centrum pro bezpečný stát, 2008. ISBN 978-80-904066-1-2.

ŠTĚTINA, J: a spolupracovníci. Medicína katastrof a hromadných neštěstí. Praha: Grada Publishing, 2000. ISBN 80-7769-688-9.

TÝM ODBORNÍKŮ MO ČR. Přežij: příručka pro přežití v krizových situacích. Praha: Ministerstvo obrany – AVIS, 2005. ISBN 80-7278-271-1.

VEVERKA, I. Kvalitativní analýza mimořádných situací. Lom u Mostu: PRINT, 1995.

VODÁČKOVÁ, D. a kol. Krizová intervence. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-696-9.

VYBÍRAL, Z. Psychologie komunikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-998-4.

VYMĚTAL, Š. Krizová komunikace a komunikace rizika. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2510-9.

SBORNÍKY:

EICHLER, J. a kol. Možnosti a perspektivy bezpečnosti České republiky: výstup z grantového projektu Ministerstva zahraničních věcí ČR uvedeného pod identifikačním kódem 4/13. Praha: Ústav mezinárodních vztahů Praha, 1998.

FURMÁNEK, J. Bezpečnostní politika České republiky - výzvy a problémy: sborník statí ke konferenci „15 let bezpečností politiky a armády v Československu a České republice“. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2004. ISBN 80-7278-217-7.

SKÁLOVÁ, R. Bezpečnostní politika České republiky: závěrečná zpráva z výzkumného projektu. Praha: Ústav mezinárodních vztahů v Praze, 1996. ISBN 80-85864-23-1.

Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2006 s výhledem do roku 2015. Praha: MV - GŘ HZS ČR, 2002.

LEGISLATIVA:

Zákon č. 238/2000 Sb., o Hasičském záchranném sboru České republiky.

Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení (krizový zákon) a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy.

Zákon č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon).

Zákon č. 59/2006 Sb., o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami nebo chemickými přípravky.

Nařízení vlády č. 463/2000 Sb., o stanovení pravidel zapojování do mezinárodních záchranných operací, poskytování a přijímání humanitární pomoci a náhrad výdajů vynakládaných právními osobami a podnikajícími fyzickými osobami na ochranu obyvatelstva.

Nařízení vlády č. 462/2000 Sb., k provedení § 27 odst. 8 a § 28 odst. 5 zákona č. 240/2000 Sb.

Vyhláška č. 328/2001 Sb., o některých podrobnostech zabezpečení integrovaného záchranného systému.

Vyhláška č. 380/2002 Sb., k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva.

Vyhláška č. 498/2000 Sb., o plánování a provádění hospodářských opatření pro krizové stavy.

Vyhláška č. 255/2006 Sb., o rozsahu a způsobu zpracování hlášení o závažné havárii a konečné zprávy o vzniku a dopadech závažné havárie.

Vyhláška č. 103/2006 Sb., o stanovení zásad pro vymezení zóny havarijního plánování a o rozsahu a způsobu vypracování vnějšího havarijního plánu.

Vyhláška č. 256/2006 Sb., o podrobnostech systému prevence závažných havárií.

Vyhláška č. 11/1999 Sb., o zóně havarijního plánování.

www.hasik.cz - portál preventivně výchovné činnosti v oblasti požární ochrany a ochrany obyvatelstva;

www.ochranaobyvatel.cz - portál na témata co dělat v případě ohrožení, první pomoc, bezpečnost;

www.zachranny-kruh.cz - cílem projektu je zvýšení úrovně vzdělanosti a připravenosti obyvatelstva (zejména dětí a mládeže);

www.budpripraven.cz - internetová hra, která učí děti správně jednat v krizových situacích;

www.kraj-jihocesky.cz - projekt EU "Vzdělávání žáků základních škol"

([http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par\[id_v\]=326&par\[lang\]=CS](http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par[id_v]=326&par[lang]=CS)).

Přílohy:

Příloha A: Dotazník k problematice mimořádných událostí pro žáky ZŠ

